

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Aneta Kapuciánová

**CHARAKTER ČESKÉHO VOLEBNÍHO
SYSTÉMU A JEHO VLIV NA ČESKÝ
STRANICKO-POLITICKÝ SYSTÉM**

Bakalářská práce

Praha 2009

Autor práce: **Aneta Kapuciánová**

Vedoucí práce: **PhDr. Tomáš Lebeda, Ph.D.**

Oponent práce:

Datum obhajoby:

Hodnocení:

Bibliografický záznam

KAPUCIÁNOVÁ, Aneta: *Charakter českého volebního systému a jeho vliv na český stranicko-politický systém*. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií, 2009. 56 s. Vedoucí bakalářské práce PhDr. Tomáš Lebeda, Ph.D.

Anotace

Bakalářská práce „Charakter českého volebního systému a jeho vliv na český stranicko-politický systém“ má za cíl vystihnout hlavní proměnné určující volební systém ČR. Mezi tyto proměnné řadíme zejména volební formuli, velikost volebních obvodů, volební klauzuli a nově se projevující přirozený práh pro zisk mandátu. V reáliích Česka je asi nejvíce diskutovaným faktorem, který má velký podíl na konečnou podobu stranického systému, kombinace D'Hondtovy metody přepočtu hlasů na mandáty a rozdílná velikost volebních obvodů, která kopíruje administrativní rozdělení státu. Tento jev vede k podprezentaci některých malých politických stran, které se nevyznačují silnou regionální podporou, ba naopak své voliče najdou téměř v každém volebním obvodě a to nejčastěji s podporou, která se pohybuje v rozmezí několika málo procent nad hranicí pětiprocentní uzavírací klauzule.

Snaha českých politických elit o změnu volebního systému v roce 2000 byla neúspěšná, neboť některé její části byly odsouzeny Ústavním soudem jako protiústavní. Narychlo tedy vznikl nový volební systém, na němž se shodly všechny tehdejší parlamentní strany. V loňském roce byla změna tohoto volebního systému velmi aktuálním tématem, které bylo ovšem po březnovém sesazení vlády a vypsání předčasných voleb odloženo na neurčito. Vzhledem k tomu, že tato otázka bude jistě dříve či později znovu nastolena, přišlo mi vhodné nechat se inspirovat jinými státy a nahlédla jsem do tajů volebního systému Švýcarska a Španělska, se kterými je možné seznámit se v závěrečné kapitole této práce.

Klíčová slova

Volební systém, volební zákon, volební obvody, volby, stranický systém, D'Hondtova metoda rovnost voličských hlasů, ústavnost

Annotation

This thesis named “The distinctive features of the Czech electoral system and their impact on the system of Czech political parties” has the aim to describe the main variables which determinate the Czech electoral system. Among these variables are especially rated the electoral formula, the voting districts magnitude, legal threshold and in these days also a natural threshold which became very significant especially during the last Parliamentary elections. In the Czech conditions the most discussed element which has a determining impact on the party system is the combination of the D’Hondt method with the districts magnitude. The districts are based on the administrative division which leads to the different number of seats allotted to each district. This fact entails the under-representation of those small parties which are not supported regionally but on the contrary there are voters in each region and their votes usually exceed the voting clause very slightly.

In 2000 there was no success to change the electoral system which was proposed by the Czech political elites because their suggestion was refused as unconstitutional by the Constitutional Court. According to the elections which should have held in 2002 there was a need to create a new electoral system supported by each political party in the Chamber of Deputies. At that time the ratified system is being valid to these days in spite of everlasting discussion how to change it. Last year it seemed there was a will to do some changes but according to callback of our Cabinet the question was postponed. Considering restoring this problem in near future I decided to let inspire myself with other European states and therefore you can peep into the Swiss and Spanish electoral systems at the last chapter of this thesis.

Keywords

Electoral system, election law, electoral districts, elections, party system, D’Hondt method, equality of the votes, constitutionality

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci „Charakter českého volebního systému a jeho vliv na český stranicko-politický systém“ zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Souhlasím s tím, aby tato bakalářská práce byla zpřístupněna veřejnosti a umístěna v Ústřední knihovně UK pro účely výzkumu a studia.

V Praze dne 20.5.2009

Aneta Kapuciánová

Poděkování

Na tomto místě bych velmi ráda poděkovala vedoucímu své bakalářské práce PhDr. Tomášovi Lebedovi za jeho čas, cenné rady a připomínky, které pro mne byly velkým přínosem a pomohly mi se zpracováním daného tématu.

Obsah

Seznam tabulek.....	8
Seznam příloh	8
Úvod.....	9
1. Obecná charakteristika volebních systémů.....	11
1.1 Význam volebních systémů.....	13
1.2. Systém poměrného zastoupení	15
1.2.1 Systém jednoho přenosného hlasu.....	16
1.2.2 Listinné poměrné systémy	6
2. Český volební systém.....	21
2.1. Vývoj českého volebního systému	22
2.2. Český volební systém po roce 2001/2002	25
2.2.1. Dopady neúspěšné volební reformy z let 2000/2001 na český politicko-stranický systém.....	26
2.2.2. Vliv volebního systému na dnešní stranicko-politický systém	27
2.2.3. Problémy současného volebního systému při aplikaci v českém prostředí.....	30
2.2.4. Vliv volebního systému na voliče a propadlé hlasy	32
2.2.5. Vyjádření konstruktivní nedůvěry jako možnost předcházení pádu vlád?	34
2.3. Otázka ústavnosti českého volebního systému.....	34
3. Česká republika v mezinárodním srovnání.	36
3.1. Španělský volební systém do dolní komory Parlamentu.....	36
3.1.1. Vláda.	37
3.2. Švýcarský volební systém do dolní komory Parlamentu.....	38
3.2.1. Vláda	40
3.3. Komparace českého, španělského a švýcarského volebního systému.....	41
3.3.1. Působení volební klauzule	43
3.3.2. Působení velikosti volebních obvodů.....	44
3.3.3. Působení matematické formule	45
4. Závěr – Bipolarita české politické scény jako důsledek volebního systému?.....	46
Summary	49
Seznam použitých pramenů.....	50

Seznam tabulek

Tabulka č. 1 Klasifikace volebních systémů	12
Tabulka č. 2 Rozdílné účinky volebních formulí v sedmimandátovém obvodu, ve kterém kandidovaly strany A, B, C, D se ziskem 6 400, 4 600, 2 000, resp. 1 000 hlasů	21
Tabulka č. 3 Klíčové rozdíly v pohledech na volební reformu	23
Tabulka č. 4 Přehled českých vlád od roku 1992.....	26
Tabulka č. 5 Výsledky voleb do PSP ČR v roce 2002.....	28
Tabulka č. 6 Výsledky SZ a ODS ve volbách do PS PČR v roce 2006.....	32
Tabulka č. 7 Počty propadlých hlasů v jednotlivých volbách v ČR.....	34
Tabulka č. 8 Volební zisky PSOE a PP od roku 1977	38
Tabulka č. 9 Výsledky voleb do švýcarské Národní rady, 19.10.2003.....	41
Tabulka č. 10 Míra reprezentace relevantních politických stran v ČR, Španělsku a Švýcarsku	42
Tabulka č. 11 Volební zisky IU a CiU ve volbách v letech 2004 a 2008	45

Seznam příloh

Příloha č. 1 Simulační přepočty výsledků voleb do Poslanecké sněmovny (1998) pro 35 volebních obvodů	56
Příloha č. 2 Výsledky voleb do dolní komory španělského Parlamentu	56

Úvod

Počátky zájmu o volební systémy a jejich možný vliv na systémy stranicko-politické můžeme sledovat od 50. let 20. století. Jako celek je volební systém složen z mnoha prvků, které se dají různě kombinovat, proto mohou být systémy tak odlišné. Navíc záleží, v jakých podmínkách jsou použity, protože i velmi podobné volební systémy mohou mít za různých podmínek různé dopady a vliv.

Volební systém České republiky je v poslední době velmi diskutovaným tématem. Je předmětem zájmu mnoha českých politologů, kteří se již dlouhá léta snaží upozornit na jeho nedostatky, které vedou k patovým výsledkům a stále problematičtějšímu sestavení většinové a akceschopné vlády. Tuto tendenci můžeme v českém prostředí sledovat již od voleb v roce 1996.

Ve své práci bych ráda objasnila vývoj českého volebního systému a jeho vliv na český stranicko-politický systém. Nejprve se budu věnovat vymezení druhů volebních systémů, jejich vlivu na stranické systémy a následně se budu podrobněji zabývat charakteristikou poměrného volebního systému, jakožto systému, jehož pravidly se řídí i volby do dolní komory Parlamentu ČR. Následně se přes charakter českého volebního systému a jeho vznik dostanu k volbám do Poslanecké sněmovny, které se konaly v letech 2002 a 2006, a jejichž důsledky máme povětšinou v živé paměti. Dále velmi okrajově nastíním otázku ústavnosti současného volebního systému, která je podložena dvěma ústavními stížnostmi, ačkoli ani jedna z nich nebyla u Ústavního soudu obhájena jako oprávněná.

Vzhledem k problémům České republiky s jejím volebním systémem, respektive některými jeho prvky, jsem se vydala prozkoumat realie Švýcarska a Španělska, neb tyto země používají velmi podobných volebních pravidel. Na základě deskriptivní a komparační metody jsem se snažila vystihnout rozdíly účinků prvků volebního inženýrství v těchto třech zemích (míněno ČR, Švýcarsko a Španělsko).

V závěru své práce se zamyslím nad možným vlivem volebního systému na postoupnou bipolarizaci české politické scény, která se podle mého názoru od voleb 2006 postupně vkrádá do českého politického prostředí, i když naplno na veřejnost zapůsobila zejména ve volební kampani. Ta před volbami před třemi lety proběhla výhradně na štěpné linii levice-pravice, kdy ta která strana byla považována jako reprezentant dobra či naopak zla, a boje těchto dvou principů proti sobě. Volby, které proběhly v roce 2006, nemohou být zatím označeny za přelomové, pouze další vývoj

nám bude schopen naznačit, jak se bude český stranický systém polarizovat a jak se bude nadále vyvíjet.

Co se týká zdrojů, které jsem se ve své práci rozhodla využít, tak odborná literatura bude zejména česká, což nemůže být vzhledem k vybranému tématu překvapující. V České republice je mnoho zdrojů, které se zabývají českým volebním systémem, stranicko-politickým systémem, vycházet budu i ze samotné Ústavy ČR a volebního zákona. Zahraniční odbornou literaturu využiji zejména v první kapitole, která pojednává obecně o volebních systémech, jejich vlivu a dělení. Dále ji využiji v kapitole třetí, která se zabývá komparací českého, švýcarského a španělského systému.

Internetové odkazy využívám ve své práci zejména k doložení výsledků voleb.¹

Téma své bakalářské práce jsem si vybrala na základě zájmu o vliv volebních systému na výsledky voleb, s čímž souvisí následná povolební vyjednávání a mnohdy marná snaha českých politiků o rozumnou dohodu a vytvoření akceschopné a stabilní vlády. Tato práce není zamýšlena jako návrh nového, lépe fungujícího, volebního systému, její ambice tkví ve snaze o objektivní popis prostředí, ve kterém jsou aplikovány jisté prvky volebního inženýrství, které vykazují určité specifické vlivy na stranický systém.

¹ Nejvyužívanějším odkazem je www.volby.cz a www.electionresources.org

1. Obecná charakteristika volebních systémů

Svobodné volby jsou jedním ze znaků demokratického politického systému. Jedná se o možnost občanů daného teritoria (obce, regionu, státu, aj.) zvolit si takovou politickou reprezentaci (ať stranu nebo konkrétní osobu), která bude v následujícím volebním období vykonávat vůli svých volitelů či minimálně bude rozhodovat o budoucím vývoji daného území [Chytilík, Šedo 2004: 11].

Volby by se měly vždy konat na základě předem stanovených a společností uznávaných pravidlech a principech, které ovlivňují převod hlasů na mandáty. Soubor těchto prvků nazýváme volební systém [Novák, Lebeda 2004: 19]. Volební systém lze chápat v širším a užším pojetí. Širší pojetí zahrnuje veškeré faktory regulující konání voleb a můžeme je rozdělit do tří hlavních skupin: volební proces, volební procedura a zásady volebního práva ve smyslu podmínek účasti obyvatel ve volbách. V užším pojetí se volební systém chápe jako způsob uskutečnění voleb a stanovení jejich výsledků, tj. přiznání určitého počtu mandátů jednotlivým politickým stranám [Cabada, Kubát 2004: 268].

Mezi výše zmíněné prvky, které tvoří volební systém, patří i mnoho faktorů, které spadají spíše do oblasti volebního práva, avšak nejdůležitějšími prvky, které od sebe vzájemně odlišují různé typy volebních systémů, jsou volební formule, velikost volebních obvodů, uzavírací klauzule a počet skrutinií.

Při rozlišení hlavních typů jsou volební systémy děleny na většinové a poměrné, které někteří autoři doplňují o kategorii smíšených, nebo semiproporčních systémů [Chytilík, Šedo 2004: 16].

Základním rozdílem mezi většinovými a poměrnými volebními systémy je fakt, zda v daném obvodě získá mandát/y ten kandidát nebo strana, který/která získá nejvyšší počet hlasů, či zda jsou mandáty v obvodě rozděleny přibližně v takovém poměru, v jakém byly odevzdány voličské hlasy jednotlivým kandidátkám. Co se týká semiproporčních a smíšených volebních systémů, tak semiproporční systém využívá většinové techniky v tom smyslu, že v rámci jednoho obvodu jsou mandáty přerozděleny mezi kandidáty s nejvyšším počtem hlasů, ale není zaručeno, že všichni kandidáti budou z jedné kandidátní listiny. Zjednodušeně lze předpokládat, že čím více mandátů se přiděluje a čím je větší rozdíl mezi počtem kandidátů, kterým může dát volič svůj hlas a počtem obsazovaných mandátů, tím je pravděpodobnější, že budou v daném obvodu zvoleni zástupci více než jedné strany [Chytilík, Šedo 2004: 17].

Naproti tomu smíšené systémy jsou charakteristické tím, že část přidělovaných mandátů je rozdělena podle logiky většinového systému a část podle logiky poměrného systému. Přesto, že není nikde psáno, jaký podíl mandátů by měl být rozdělován většinově a jaký proporčně, panuje shoda, že smíšeným můžeme nazývat takový systém, ve kterém je alespoň 5% mandátů voleno odlišným způsobem [Cabada, Kubát 2004: 280]. Všechny výše zmíněné volební systémy se dále dají rozdělit podle dalších kritérií, kterými se řídí.

Tabulka č. 1 Klasifikace volebních systémů

Většinové	Relativní většina	
	Dvoukolové	Absolutní většina
		Majority-plurality
		Románské dvoukolové
	Doplňkové hlasování	
	Alternativní hlasování	
	Blokové hlasování	Různé varianty požadovaných většin
Semiproporční	Schvalující hlasování	
	Neomezené hlasování	
	Limitované hlasování	
	Kumulované hlasování	
	Systém jednoho nepřenosného hlasu	
Poměrné	Systém jednoho přenosného hlasu	Dále se liší podle způsobu přepočtu hlasů na mandáty, velikosti volebních obvodů, ne/existence a výše klauzule, úrovní přidělování mandátů a podoby hlasování
	Listinné	
	Personalizované	
Smíšené	Supersmíšené	
	Závislá kombinace	Korekce
		Podmíněný systém
	Nezávislé kombinace	Navrstvení
		Koexistence
		Fúze

Zdroj: Chytilík, R., Šedo, J.: Volební systémy

Vraťme se ale nyní k faktorům, které ovlivňují podobu volebního systému. Jak jsem již naznačila, mezi ty určující patří velikost volebních obvodů a volební neboli

matematická formule. Ráda bych se v této chvíli zmínila o obou prvcích obecně a podrobně je popsala až v následující kapitole, kde je budu aplikovat přímo na poměrný volební systém, který budeme vzhledem k danému tématu rozebírat podrobněji.

Každý volební systém předpokládá existenci volebních obvodů. Je to klíčový faktor, který zásadním způsobem ovlivňuje podobu volebního systému. Jejich velikost je určena počtem mandátů, který se v nich přerozděluje. Za malé volební obvody jsou považovány ty, ve kterých se rozděluje dva až pět mandátů, naopak velkými označujeme ty, ve kterých se přerozděluje deset a více mandátů [Lebeda 2001a: 428]. Jiní autoři, například Taapagera a Shugart, rozlišují nízkou, střední a vysokou velikost volebních obvodů, přičemž hodnoty zůstávají stejné, jako v předešlé klasifikaci [Taapegera, Shugart 1989: 123]. V případě, že se v daném teritoriu volí poměrným volebním systémem, není možná existence jednomandátových volebních obvodů. Na celostátní úrovni se výjimečně setkáme s tím, že stát není rozdělen na regionální volební obvody, ale celé jeho území je jedním volebním obvodem, ve kterém se přerozděluje právě tolik mandátů, kolik je počet členů zastupitelského orgánu. Takovými výjimkami je například Slovensko, Nizozemí či Izrael.

Matematická formule, na jejímž základě se přepočítávají hlasy voličů na mandáty, je jedním z klíčových proměnných poměrného volebního systému. Na rozdíl od systémů většinových, kde stačí pouze sečíst hlasy, u proporčních systémů je nutné, aby mandáty získané jednotlivými kandidáty reflektovaly co nejvíce vůli voličů, kteří ji vyjádřili odevzdanými hlasy.

1.1. Význam volebních systémů

Nad tím, jaký vliv má volební systém na systém stranický, se vede v akademických kruzích již několik let debata. Dalo by se říci, že se studiem volebních systémů, jako samostatnou disciplínou politické vědy, se začalo v 50. letech 20. století, poté, co francouzský politolog Maurice Duverger zveřejnil ve své knize *Les partis politiques* výroky o příčinném vztahu mezi volebním a stranickým systémem. Tyto výroky, známé jako Duvergerovy zákony, říkají, že (1) systém proporčního zastoupení podporuje systém více (než dvou) stran, které jsou rigidní, nezávislé a stabilní, (2) dvojkolový většinový systém podporuje systém více než dvou, závislých, pružných a relativně stabilních stran, (3) jednokolový většinový systém vede k bipartismu a alternaci vlády mezi oběma nezávislými stranami [Chytilík, Šedo 2004: 40].

Duverger tedy dává jasně najevo, že stranický systém je výsledkem volebního systému. Někteří autoři s ním ovšem nesouhlasí a navrhuji tuto tezi obrátit; čili postavit volební systém jako výsledek systému stranického. Další oponenti, mezi jejichž nejvýznamnější představitele patří norský politolog Stein Rokkan, který je hlavním představitelem teorie štěpných linií, zastávají názor, že stranický systém není ani tak výsledkem volebního systému, jako je mnohem více závislý na struktuře společnosti a právě jejich štěpných linií.

Dalším, kdo se zabývá významem volebních systémů, je italský politolog Giovanni Sartori, který upravuje Duvergerovy teze a nastoluje několik svých. Při své kritice Duvergera vycházel z několika předpokladů: (1) že existují dva účinky volebních systémů – reduktivní (vztahuje se na počet stran) a omezující (vztahuje se na voliče), (2) konstatuje, že Duverger zcela opominul formalizaci kritérií pro určování počtu relevantních stran jako výsledku působení volebního systému a (3) tvrdí, že v dosavadních výzkumech byla opomenuta velmi důležitá proměnná a to dosavadní podoba stranického systému [Sartori 2001: 40-53].

Sartori proto navrhuje své vlastní teze a to následující: (1) existují-li systémová strukturace a voličský rozptyl, relativně většinové jednokolové systémy vedou k dvojstranickému systému, (2) chybí-li systémová strukturace a předpokládáme-li téměř čisté poměrné zastoupení, stran bude tolik, kolik umožní kvóta a (3) existuje-li systémová strukturace, nikoli však voličský rozptyl, relativně většinové systémy vedou k eliminaci stran, které ani v jednom obvodu nezískají většinu, nemohou však eliminovat – takže dovolují – existenci tolika stran nad dvojstranický formát, kolik jich umožňují dostatečně velké koncentrace jejich voličů [Sartori 2001: 59-60].

V neposlední řadě bych ráda zmínila amerického politologa nizozemského původu Arnolda Lijpharta, podle něhož mají volební systémy nepřímou, avšak klíčovou důležitost pro kvalitu demokracie [Lijphart 1999: 302]. Lijphart preferuje listinné poměrné systémy, více skrutinií, sdružování kandidátek a velké volební obvody [Lijphart 1994: 145]. Podle něj jsou poměrné systémy (1) zárukou férového zastoupení menšin, (2) podporují multipartismus, (3) vedou ke koaličním vládám a vzniku velkých koalic, (4) vytvářejí prostředky pro sdílení moci elitami jednotlivých segmentů společnosti, čímž podporují nenásilné řešení politických konfliktů a (5) v méně rozdělených společnostech podporují stabilitu, koaliční vlády zabraňují prudkým společenským a ekonomickým turbulencím v souvislosti s úplnou obměnou vládního kabinetu v důsledku voleb [Chytilík, Šedo 2004: 53].

Dle mého názoru volební systém zcela viditelně ovlivňuje systém stranický, i když není vyloučeno, že existují další důležité proměnné, které se na podobě stranického systému mohou podepsat. Mezi tyto proměnné bych zařadila vyspělost politické kultury v dané zemi, strukturu společnosti a aktuální politické prostředí, respektive účinnost vlády.

Dalším prvkem, který určuje význam volebního systému a na jehož základě se od sebe volební systémy liší, je to, jak schopnou vládu daný systém na základě volebních výsledků vyprodukuje. Volební systém by měl mít za následek schopnost sestavit akceschopné volené shromáždění, tzn., že volený orgán by měl zvládat řešit politická témata a měl by mít vládní autoritu, na jejímž základě budou brána jeho rozhodnutí a chování vážně a nebude terčem posměchu jak voličů, tak jiných (nezvolených) politických subjektů.

Je mnoho autorů a politologů, kteří se zabývají studiem volebních systémů, avšak vzhledem k tomu, že tato práce nemá být věnována studiu volebních systémů jako samostatné vědní disciplíny politologie, není zde prostor pro rozebírání jednotlivých přístupů a teorií. Jejich jména však stojí za zmínku; mezi největší odborníky patří američtí politologové Douglas Rae a Rein Taagepera, z českých odborníků bych pak mohla jmenovat Miroslava Nováka, Tomáše Lebedu, Petra Fialu a Maxmiliána Strmisku.

1.2. Systém poměrného zastoupení

Vzhledem k tomu, že tato práce má pojednávat o charakteru českého volebního systému, ráda bych se v následující podkapitole podrobněji zabývala systémem poměrného zastoupení, jímž se řídí i Česká republika.

V případě tohoto volebního systému se rozlišuje mezi listinnými volebními systémy a systémem jednoho přenosného hlasu, jako specifická varianta je někdy připojován personalizovaný poměrný systém, označovaný rovněž jako smíšený volební systém s proporcními účinky [Chytilík, Šedo 2004: 24].

I přes jistou naznačenou různorodost poměrných systémů můžeme přece jen vymezit alespoň pár charakteristických znaků [Zavoral 1999: 73; Farrell 2001: 68; Klokočka 1991: 85-86, Sartori 2001: 20-22, Chytilík, Šedo 2004: 105]:

- volby se konají ve dvou- a vícemandátových obvodech

- hlasy odevzdané určitému politickému subjektu jsou přepočítány na mandáty tak, aby prezentovaly a odrážely názor a preference voličů
- politické strany vysílají do volebních bojů jednotlivé kandidáty, kteří jsou na základě stranického rozhodnutí umístěni na kandidátní listině; pořadí kandidátů může volič změnit v případě, že jde o systém s volnou nebo vázanou kandidátkou s možností využití preferenčního hlasu [Zavoral 1999: 73].

1.2.1. Systém jednoho přenosného hlasu

V systému jednoho přenosného hlasu neboli britského poměrného systému [Klíma 2003: 242] má volič jeden hlas, který dá tomu kandidátovi, kterého nejvíce preferuje. Zároveň ale může na základě preferencí označit kandidáta, kterému má být jeho hlas přenesen, pokud ho voličem favorizovaný kandidát nevyužije – tzn., pokud voličův původní kandidát překročí hranici stanovenou pro zvolení a další hlasy tedy nejsou potřeba, nebo naopak pokud získá kandidát příliš málo hlasů a je tedy z boje o mandát vyřazen. Takto se přenáší nevyužití hlasy voličů tak dlouho, dokud není zvolen požadovaný počet kandidátů [Chytilík, Šedo 2004: 106-107].

Hranici potřebnou k získání mandátu stanovuje Droopova kvóta $Q = \frac{V}{S+1} + 1$ (Q-quota, V-votes, S-seats), což je absolutně nejnižší možná kvóta, která je ještě spolehlivě schopna zajistit, že žádný z kandidátů nezíská mandát na úkor někoho jiného [Novák, Lebeda 2004: 38; Chytilík, Šedo 2004: 122].

Tento volební systém se dnes používá pro volby do dolní komory Parlamentu už jen na Maltě a je aplikován ve vícemandátových obvodech, což vede k proporčním výsledkům.

1.2.2. Listinné poměrné systémy

Hlavními proměnnými, které ovlivňují listinný poměrný volební systém, jsou: velikost volebního obvodu, matematická formule, uzavírací klauzule a počet a charakter úrovní volebních obvodů (skrutinií).

▪ velikost volebních obvodů

Jak jsem již zmínila výše, velikost volebního obvodu naznačuje, kolik mandátů se v daném obvodě rozděluje [Klíma 2001: 61]. Toto číslo vyjadřujeme písmenem M, které je zkratkou pro anglické magnitude. Čím větší je volební obvod, tím větší je

proporcionalita a naopak – v obvodech, kde se rozděluje 20 a více mandátů můžeme předpokládat velmi přesné zobrazení počtu odevzdaných hlasů jednotlivým kandidátkám do počtu získaných mandátů. Naopak u malých obvodů se zvětšuje rozdíl mezi počtem odevzdaných hlasů a podílem mandátů, systém v takovýchto obvodech zvýhodňuje velké strany [Novák, Lebeda 2004: 27]. Zvláště disproporční se ukazuje systém poměrného zastoupení v malých obvodech, kde téměř vždy působí diskriminačně proti malým stranám [Cabada, Kubát 2004: 292-293].

▪ volební formule

Jako volební formule označujeme metody, s jejichž pomocí dochází k přepočtu hlasů na mandáty [Klíma 2001: 63]. Jsou to pravidla pro přidělování mandátů, která mají zpravidla podobu vzorců. Volební formule můžeme rozdělit do dvou hlavních skupin. Jsou jimi volební kvóty a volební dělitelé [Novák, Lebeda 2004: 28].

▫ volební kvóty

Haerova kvóta $Q=V/S$ je nejjednodušší kvótou, neboť dělí počet všech platných hlasů počtem všech mandátů [Novák, Lebeda 2004: 29]. Výsledkem je počet hlasů potřebný k zisku jednoho mandátu. Nevýhodou této kvóty je to, že nechává velké množství mandátů na přepočet do druhého kola [Chytilík, Šedo 2004: 121]. Zvláště patrné je to v malých obvodech, kde se touto metodou často nerozdělí ani polovina mandátů. Na druhou stranu zajišťuje tato formule vysokou proporcionalitu.

Hare-Niemeyerova formule $s_{\text{strany}}=v_{\text{strany}}(V/S)$ nevypočítává kvótu, ale přímo mandáty jednotlivým stranám. Stejně jako v předchozím případě i zde ale narážíme na vysoký počet nerozdělených mandátů.

Hagenbach-Bischoffova kvóta $Q=V/(S+1)$ je založena na předpokladu, že rozděluje o jeden mandát více. Tím se sníží kvóta pro zisk jednoho mandátu a následně dojde i ke snížení nepřerozdělených mandátů [Lebeda 2001a: 433]. Míra proporcionality je shodná s Hareovou kvótou.

O *Droopově kvótě* jsme mluvili již v souvislosti se zmíněným systémem jednoho přenosného hlasu (viz výše).

Kvóta Imperiali $Q=V/(S+2)$ a její posílená forma $Q=V/(S+3)$ je považována za nejméně proporční kvótu. Tuto formuli nelze bez problémů využít v podmínkách každého stranického systému. V praxi se tyto kvóty uplatní zejména tam, kde kandiduje velké množství politických stran v rámci velmi proporčního volebního systému, který postrádá účinné mechanismy proti expanzi drobných stran [Novák, Lebeda 2004: 30].

Ve všech případech použití výše zmíněných volebních kvót dochází k tomu, že zůstává mnoho nepřidělených mandátů. Existují proto ještě další metody přerozdělení zbytkových mandátů, které můžeme rozdělit podle toho, zda jsou rozdělovány na úrovni stejného obvodu, nebo na regionální či celostátní úrovni.

Metody užívané v rámci téhož obvodu jsou užívány tam, kde existuje pouze jedna úroveň volebních obvodů. *Metoda největších zbytků* je tradiční a převažující postup. Zbylé mandáty připadnou těm stranám, které mají nejvyšší absolutní počet nevyužitých hlasů [Lebeda 2001a: 434-435]. Tento systém mírně napomáhá malým stranám před velkými, zejména v menších obvodech.

Metoda největších průměrů představuje takový postup, podle kterého zbylé mandáty postupně získají strany, které vykáží největší průměr hlasů připadající na následující mandát, o jehož přidělení se právě jedná. Tento systém produkuje častěji výsledky, které se mohou jevit jako mírné zvýhodnění silnějších stran [Novák, Lebeda 2004: 31; Zavoral 1999: 75; Klokočka 1991: 89]

Mandáty nepřidělené v prvním skrutiniu mohou být také soustředěny do obvodu na vyšší úrovni a i zde se můžeme setkat s několika metodami přepočtu. Můžeme stejně tak jako v prvním skrutiniu použít volební kvóty nebo můžeme využít metodu volebních dělitelů.

▫ **volební dělitelé**

Narozdíl od volebních kvót odstraňují problém s nepřerozdělenými mandáty. Mandáty jsou v tomto případě alokovány postupně jednotlivým stranám podle aktuálních průměrů hlasů na mandát, o který se strany ucházejí [Klíma 2001: 63]. Mandáty jsou vždy rozděleny všechny v jediném skrutiniu na úrovni příslušného volebního obvodu. Odpadají problémy s nerozděleným mandáty, zbylými hlasy a způsoby jak mandáty dodatečně rozdělit. Tyto metody pracují na principu řady dělitelů [Lebeda 2001a: 436]. Podle podoby této řady rozlišujeme následující formule.

D'Hondtův dělitel je metodou, která vychází ze zásady, že není spravedlivé, aby jakákoli strana obdržela mandát dříve, dokud má nižší průměrný počet hlasů na jeden mandát, než kterákoli jiná strana [Lebeda 2001a: 436]. K výpočtu dochází následovně: počet platných hlasů dané strany se vydělí číselnou řadou, která obsahuje pouze celá čísla a začíná jedničkou (tedy 1, 2, 3, 4,...). D'Hondtův dělitel je jednou z nejrozšířenějších metod přepočtu hlasů na mandáty u poměrných systémů a to i přesto, že je mnoha odborníky považován za disproporční ve prospěch větších stran.

Dělitel Sainte-Laguë využívá číselnou řadu lichých čísel, opět počínaje jedničkou (tedy 1, 3, 5, 7,...). Na základě jiné číselné řady má i rozdílné vlastnosti; posiluje zisky menších a středně velkých stran na úkor stran velkých [Chytilík, Šedo 2004: 124].

Modifikovaný Sainte-Laguë dělitel se oproti své nemodifikované formě liší v čísle, od kterého začíná číselná řada. V tomto případě je to 1,42 a následně lichá čísla 3, 5, 7,... tato verze metody znesnadňuje zisk prvního mandátu menším stranám, ale i přesto si zachovává svou původní vlastnost, a proto ve výsledku pomáhá navýšit zisky středně velkým stranám [Novák, Lebeda 2004: 33].

Následující dva volební dělitele, *dělitel dánský* a *dělitel Imperiali*, patří mezi nejdisproporčnější volební formule. Zatímco dánský dělitel má číselnou řadu počínající jedničkou a dále se navyšující o 3 (1, 4, 7, 10,...), dělitel Imperiali je tvořen číselnou řadou celých čísel počínající nikoli jedničkou, ale dvojkou (2, 3, 4, 5,...), což vede k znesnadnění zisku prvního mandátu pro malé strany. Obecně tedy můžeme říct, že dánský dělitel výrazně zvýhodňuje malé strany na úkor velkých, zatímco dělitel Imperiali má účinek právě opačný.

Modifikovaný D'Hondtův dělitel je výtvořem českých zákonodárců². Obměňuje první cifru klasického D'Hondta z 1 na 1,42, řada pak vypadá následovně 1,42, 2, 3, 4,... Modifikovaný D'Hondt se zrodil jako kompromis ODS a ČSSD mezi původně požadovaným dělitelem Imperiali a D'Hondtem. Důležitou úlohu při aplikaci této formule hraje velikost volebního obvodu, ve kterém je aplikována. Čím jsou volební obvody menší, tím více se modifikovaný D'Hondt blíží účinkům dělitele Imperiali. Naopak, při zvětšování volebních obvodů se více přiklání ke klasické D'Hondtově formuli, nebo je s jejími výsledky naprosto shodný [Lebeda 2001a: 436].

▪ **uzavírací klauzule**

Uzavírací klauzule je jedním z nejrozšířenějších prvků bránících v nadměrném tříštění parlamentních sil. Jedná se o prvek, který brání stranám, které nezískají dostatečný počet hlasů, v tom, aby byly zařazeny do hry o přerozdělování mandátů [Cabada, Kubát 2004: 289]. Dochází tím k určité regulaci stranického systému, neboť klauzule má zabránit vstupu drobných stran do parlamentu a zároveň je jejím úkolem částečně potlačit separatistické tendence již existujících stran [Lebeda 2001a: 441].

Uzavírací klauzule může být ustanovena jak na celostátní úrovni, tak v jednotlivých volebních obvodech. Pokud je klauzule stanovena na celostátní úrovni, musí celostátní

² Jeho autorem byl poslanec sociální demokracie Zdeněk Koudelka

počet hlasů přidělený dané straně tuto klauzuli překročit. Mandáty jsou pak straně přiděleny ve všech volebních obvodech a to i tam, kde na požadovanou hranici nedosáhla. Naproti tomu, pokud je klauzule stanovena na úrovni jednotlivých volebních obvodů, získá strana mandáty jen tam, kde se jí hranici podařilo překročit.

Volební klauzule je vyjadřována v procentech. Je určena pro jednotlivé strany, ale pokud tyto strany kandidují v koalici, navyšuje se podle počtu koaličních stran. V některých případech stačí pro vstup do skrutinia, aby koalice přesáhla požadovanou klauzuli, existují však i takové případy volebních systémů, které vyžadují, aby nejen koalice jako celek, ale i její jednotlivé strany překonaly stanovenou hranici minimálního počtu hlasů (např. Švédsko).

▪ počet úrovní volebních obvodů

Pokud v prvním přepočtu zbudou nepřerozdělené mandáty, je možné tyto mandáty přerozdělit ve druhém, případně třetím, čtvrtém atd. skrutiniu. Takové volební systémy, které využívají více skrutinií, můžeme dále rozdělit na systémy, které využívají *zbytkové mandáty ze zbytkových hlasů*, nebo *kompensační mandáty*. Zbytkové mandáty ze zbytkových hlasů převádí nepřidělené mandáty a zbytkové hlasy ze základní úrovně obvodů na úroveň vyšší [Chytilík, Šedo 2004: 132-134]. Kompensační mandáty jsou naproti tomu přerozdělovány na základě všech hlasů, nejen zbytkových. Na základě všech hlasů je vypočteno ideální rozdělení všech mandátů v rámci celé země. Jednotlivým stranám se od jejich celkového výsledku odečítají ty mandáty, které již získaly v základních volebních obvodech. Výsledek odečtu dává počet kompenzačních mandátů, který strana obdrží [Novák, Lebeda 2004: 37].

Jak je vidět, při hodnocení účinků volebního systému na stranický systém, musíme brát v potaz všechny proměnné a okolnosti, které daný volební systém ovlivňují. Neboť i při použití například jedné volební formule v několika různě velkých obvodech můžeme dojít k velmi rozdílným výsledkům. Podobně je tomu tak i v případě, že užijeme ve stejně velkém volebním obvodě různé dělitele. K názornému příkladu nám poslouží následující tabulka.

Tabulka č. 2 Rozdílné účinky jednotlivých volebních formulí v sedmimandátovém obvodu, ve kterém kandidovaly strany A, B, C, D se ziskem 6.400, 4.600, 2.000, resp. 1.000 hlasů

	A	B	C	D
Hareova kvóta	4	2	1	0
Hare-Niemayerova kvóta	4	2	1	0
Hagenbach-Bischoffova kvóta	4	2	1	0
Droopova kvóta	4	2	1	0
Kvóta Imperiali	4	2	1	0
Posílená kvóta Imperiali	4	3	1*	0
D'Hondtův dělitel	4	2	1	0
Modifikovaný D'Hondt (český)	4	3	0	0
Dělitel Sainte-Laguë	3	2	1	1
Modifikovaný dělitel Sainte-Laguë	3	3	1	0
Dánský dělitel	3	2	1	1
Dělitel Imperiali	4	3	0	0

* Přidělený mandát navíc (pokud by se odebíral straně s nejmenším zbytkem po odečtení kvóty, ztratila by jej strana B)

Zdroj: Chytilík, R., Šedo, J.: Volební systémy

2. Český volební systém

Na základě Ústavy ČR, která byla schválena 16. prosince 1992 a v platnost vešla 1. ledna 1993 jako zákon 1/1993 Sb., a volebního zákona 247/1995 Sb. o volbách do Parlamentu České republiky můžeme český volební systém do Poslanecké sněmovny charakterizovat jako systém poměrného zastoupení, kdy je voleno 200 poslanců na dobu 4 let. Volby do Poslanecké sněmovny se konají tajným hlasováním na základě všeobecného, rovného a přímého volebního práva, podle zásad poměrného zastoupení. Právo volit má každý občan České republiky, který dosáhl věku 18 let [Ústava ČR, čl. 18]. Neexistuje volební povinnost. Volby se konají ve volebních krajích na území České republiky. Volebními kraji jsou vyšší územní samosprávné celky vymezené zvláštním právním předpisem [Zákon 247/1995 Sb., § 26].

Do Poslanecké sněmovny může být zvolen každý občan České republiky, který má právo volit a dosáhl věku 21 let [Ústava ČR, čl. 19] Do boje o sestavení vlády se dostanou všechny strany, které překročí 5% volební klauzuli (v případě dvou-, tří-, případně čtyř- a větších koalic je klauzule 10%, 15%, resp. 20%). Hlasy voličů se pak

přepočítávají na mandáty v jediném skrutiniu a to D'Hondtovou metodou, která byla zavedena do praxe na základě zákona 204/2000 Sb. a jeho novely 37/2002 Sb.

2.1. Vývoj českého volebního systému

Po volbách do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky v roce 1998, na jejichž základě nebylo možno opět sestavit většinovou akceschopnou vládu, se začalo hovořit o změně volebního systému. Tyto změny měly být připraveny vládnoucí Českou stranou sociálně demokratickou (ČSSD), která na základě tzv. opoziční smlouvy³ měla podporu druhé nejsilnější strany v Česku – Občanské demokratické strany (ODS).

Do té doby, respektive do roku 2000, se v České republice volilo podle zákona, který byl pozůstatkem dohod, které se vedly v roce 1989. Dosavadní systém byl vysoce proporční, volilo se v osmi nestejně velkých volebních obvodech, hlasy se na mandáty přepočítávaly na základě Hagenbach-Bischoffovy kvóty. Existovala dvě skrutinia a volební klauzule byla pětiprocentní pro strany, sedmiprocentní pro dvoučlennou koalici, devítiprocentní pro tříčlennou koalici a jedenáctiprocentní pro čtyř- a vícečlennou koalici. Poměrný volební systém měl kořeny v první Československé republice. Tento systém byl ovšem značně nevyhovující, neboť vedl k vytváření nestabilních a neakceschopných vlád. Kritika systému se začala objevovat po volbách v roce 1996, resp. 1998, kdy nebylo možno sestavit většinovou vládu.

Proč se právě v této době začalo tak hojně hovořit o nutnosti změny volebního systému? Důvodem může být fakt, že po vcelku stabilní vládě ODS, která byla etablována na základě voleb v roce 1992, najednou do českého prostředí zavítala politická nestabilita, začaly se objevovat pády vlád a následné předčasné volby, začaly vznikat vlády menšinové. Na to samozřejmě občané ani politici ČR, kteří se po téměř 50 let s ničím podobným neseekali, nebyli připraveni a jejich reakcí byl proto útok, a to útok na volební systém.

Návrhů na podobu volebního systému bylo několik, velmi hlasitě se svého místa na slunci dožadovali také zástupci většinového volebního systému, jakožto léku na povolební neschopnost vítězné strany sestavit většinovou vládu. Najednou byly všechny známky pluralitního politického systému, který se občas vyznačuje nestabilitou, napětím, odstředivostí, vyjednáváním atd., považovány za viníka politické krize. (Která nutno

³ Smlouva o vytvoření stabilního politického prostředí v České republice, uzavřená dne 9. července 1998 a později v roce 2000 doplněna o Toleranční patent

podotknout mohla mít příčinu i v krizi ekonomické, která se začala v roce 1996 šířit Evropou [Gabal 2007: 68]. Jistou paralelu můžeme vidět i dnes, kdy vláda padla právě v době recese ekonomiky. Není pochyb, že ať už je vliv ekonomiky na politickou stabilitu jakkoli velký, nemůžeme ho zanedbávat a je potřeba se nad touto možností zamyslet a vzít ji v potaz.)

Vznik opoziční smlouvy a její politika si dávaly mimo jiné za cíl právě změnu volebního systému [Smlouva o vytvoření stabilního politického prostředí v České republice 1998]. Jednání byla náročná, protože komunikace mezi ODS a ČSSD byla velmi složitá a to zejména kvůli rozdílným názorům obou stran. ČSSD se původně nechtěla do reformy volebního zákona vůbec pouštět a to z toho důvodu, že jí od roku 1998 klesaly velmi markantně preference. ODS ale na reformě trvala a věděla, že tak jako tak dosáhne svého. Pokud by totiž ČSSD s reformou nesouhlasila, ODS by nechala vládu padnout a vzhledem k průzkumům veřejného mínění by předčasné volby zřejmě vyhrála. Mezi klíčové sporné body reformy patřily: velikost volebních obvodů, matematická metoda, počet poslanců, doba schvalování a platnost [Kostelecký 2000: 299-300]. Přehled návrhů ODS a ČSSD je uveden v následující tabulce.

Tabulka č. 3 Klíčové rozdíly v pohledech na volební reformu

	ČSSD	ODS
velikost volebního obvodu	až 36	aspoň 35
matematická metoda	D'Hondt	Imperiali
počet poslanců	200	160-175
dobu schvalování	2000	1999
platnost	1. ledna 2002	1. ledna 2001

Zdroj: Klíma, M.: Kvalita demokracie v České republice a volební inženýrství

Nakonec ale přece jen došlo k dohodě a návrh nového volebního systému byl na světě. Provedené úpravy byly následující: 35 volebních obvodů, které měly být 5-8 mandátové, volební klauzulí měl být modifikovaný D'Hondt (kompromis mezi klasickým D'Hondtem navrhovaným ČSSD a formulí Imperiali navrhovanou ODS – stimulační výsledky voleb do PSP ČR podle výsledků z roku 1998 (viz Příloha č. 1), který zvýhodňuje silnější strany, což mělo být podpořeno ještě existencí pouze jednoho skrutinia. Dále došlo k navýšení volební klauzule pro koalice, kdy napříště neměly být koalice zvýhodněny 7%, 9%, resp. 11% uzavírací klauzulí, ale na základě tzv. aditivního

kvóra se klauzule měla napříště zvyšovat o 5% úměrně s počtem stran v koalici. Dá se odhadovat, že tato navýšená volební klauzule byla záměrně zavedena jako obrana proti Čtyřkoalici, která by v případě sečtení hlasů všech jejích členů dosáhla takového počtu hlasů, který by zabránil vítězné straně, pokud by dosáhla na výsledek kolem 30% hlasů, sestavit v Poslanecké sněmovně většinu [Klíma 2001: 118-119]. K dalším zásadním změnám patřilo navýšení státního příspěvku vypláceného politickým stranám za poslanecký, resp. senátorský mandát (z původních 500 tisíc korun na celý milion, po zásahu Ústavního soudu pak na 900 tisíc korun ročně) [Vodička, Cabada 2007: 210].

Z hlediska celkového vlivu na proporcionalitu volebních výsledků (2002) a na zastoupení jednotlivých stran se účinek nového systému oproti předchozímu změnil jen velmi málo. Došlo k několika mírným posunům nepatrně zvýhodňující silnější strany oproti slabším. Díky absenci malých stran ve skrutiniu (strany se ziskem 5-12%) jsou účinky obou systémů velmi podobné [Novák, Lebeda 2004: 245].

Reforma v této podobě prošla Parlamentem v létě roku 2000 jako novela volebního zákona 204/2001 Sb.; Poslaneckou sněmovnou hladce (schválena 26. května), Senátem těsně (40:38, schválena 23. června). Pomocí malých volebních obvodů a pro malé strany nevýhodné volební formule by dvě nejsilnější strany, ČSSD a ODS, získaly za celkem 60% hlasů (výsledky voleb do Poslanecké sněmovny roku 1998) 93% všech mandátů ve Sněmovně [Vodička, Cabada 2007:210]. Ovšem z důvodu, že Ústava předpokládá poměrný volební systém při volbách do Poslanecké sněmovny, tehdejší prezident Václav Havel novelu zákona vetoval již tři dny po senátorském schválení. Ve svém písemném zdůvodnění uvedl: Domnívám se, že měnit v takovém rozsahu volební systém do Poslanecké sněmovny je legitimní pouze formou změny Ústavy ČR na základě dohody převážné části politické reprezentace [Mladá fronta 2000: 2] Vzhledem k tomu, že došlo k přehlasování jeho veta, obrátil se na Ústavní soud a podal proti novele ústavní stížnost. Stejně tak učinili senátoři Čtyřkoalice, kteří považovali navrhované změny za rozporné se systémem poměrného zastoupení. Ústavní soud v roce 2001, který sloučil stížnost Čtyřkoalice a prezidenta republiky v jednu z důvodu podobnosti, zrušil většinu klíčových změn, v planosti ponechal pouze aditivní kvórum, které bylo odbornou veřejností paradoxně nejvíce kritizováno (nález Ústavního soudu 64/2001 Sb. ze dne 24. ledna 2001). Zrušení plánované reformy rok před volbami, které byly naplánovány na červen 2002, vyvolalo paniku a nutnost nové diskuse, neb se Česká republika najednou ocitla v situaci, kdy neměla platný volební zákon.

2.2. Český volební systém po roce 2001/2002

Po zrušení reformy volebního zákona Ústavním soudem z roku 2001 bylo nutné vytvořit nový volební systém, který by mohl být aplikován pro volby 2002. Kompromis dohodnutý politickými stranami na poslední chvíli sice žádné z nich nijak extrémně nevadil, ale bohužel také nepřinesl žádné převratné změny. Proto není divu, že volby v červnu 2002, do kterých byla vkládána tak velká naděje na změnu dosavadního problematického sestavování vlád, nepřinesly žádné větší překvapení a opakovala se patová situace z let 1996 a 1998. Došlo sice ke vzniku koaliční vlády, ta se však opírala o většinu 101 hlasů, což je nejnižší možná hranice, při které můžeme označit vládu za většinovou. Nutno podotknout, že rozdíl mezi vládou většinovou a akceschopnou byl v tomto případě zjevný.

Pro volby v roce 2002 byl tedy přijat volební zákon, kterým se Česká republika řídí při volbách do PS PČR dodnes. Bylo zřízeno 14 volebních obvodů, které kopírují vyšší územně právní celky, a proto jsou nestejně velké (5 – 25 mandátů), aditivní kvórum, jedno skrutinium a D'Hondtova metoda přepočtu hlasů na mandáty, která v malých obvodech posiluje silnější strany, od obvodů, ve kterých je udělováno 10 a více mandátů, je neutrální. Napříště měli voliči také pouze dva preferenční hlasy oproti předchozím čtyřem. Došlo také ke snížení procenta preferenčních hlasů opravňující kandidáta přeskočit všechny své spolustraníky a dostat se na první místo kandidátní listiny. Před neúspěšnou reformou byl tento práh 10%, od roku 2002 stačí procent sedm [Vodička, Cabada 2007: 210].

Preferenční hlasování přináší v České republice značná rizika a problémy. Všichni voliči mají totiž stejný počet preferenčních hlasů bez ohledu na to, v jak velkém volebním obvodu volí, případně kolik kandidátů je na kandidátce. Je zjevné, že kandidát v Karlovarském kraji, kde na každé listině mohlo být maximálně 14 kandidátů, bude mít větší šanci, že mu volič odevzdá jeden ze dvou preferenčních hlasů, než kandidát v Praze, kde má volič taktéž dva preferenční hlasy, ale vybírá až mezi 36 kandidáty. Mohlo by to dokonce být klasifikováno jako porušení rovnosti pasivního volebního práva [Lebeda 2007a: 25].

Co se týká financování politických stran, jsou podporovány jednak ze státních příspěvků a jednak ze soukromých zdrojů, které tvoří podstatně větší část jejich příjmů. Co se týká státních příspěvků, má na ně nárok každá strana, která překročí hranici 1,5% hlasů ve volbách. Taková strana následně za každý odevzdaný hlas získá 100 Kč. Pokud

strana přesáhne hranici 3% odevzdaných hlasů, má nárok na příspěvek po celé čtyřleté volební období. Při zisku 3% hlasů strana získá 6 000 000 Kč a poté za každou desetinu procenta dalších 200 000 Kč. Po překročení 5% hranice se částka za jednoho poslance či senátora rovná 900 000 Kč [Vodička, Cabada 2007: 210].

Tabulka č. 4 Přehled českých vlád od roku 1992

období	premiér	strana/koalice	mandáty	charakter
7/1992 – 7/1996	Václav Klaus	ODS, KDU-ČSL, ODA	105	
7/1996 – 1/1998	Václav Klaus	ODS, KDU-ČSL, ODA	99	
2/1998 – 7/1998	Josef Tošovský			úřednická vláda
7/1998 – 7/2002	Miloš Zeman	ČSSD	74	menšinová
7/2002 – 8/2004	Vladimír Špidla	ČSSD, KDU-ČSL, US-DEU	101	
8/2004 – 4/2005	Stanislav Gross	ČSSD, KDU-ČSL, US-DEU	101	
4/2005 – 8/2006	Jiří Paroubek	ČSSD, KDU-ČSL, US-DEU	101	
9/2006 – 10/2006	Mirek Topolánek	ODS, 6 nestraníků	81	menšinová, nezískala důvěru PS
1/2007 – 3/2009	Mirek Topolánek	ODS, KDU-ČSL, SZ	100	

2.2.1. Dopady neúspěšné volební reformy z let 2000-2001 na český politicko-stranický systém

Záměrem ČSSD i ODS bylo nesporně vytvoření takové reformy volebního systému, která by vedla k jednoduchému vytvoření většinové, akceschopné a stabilní vlády, kterou by dokázaly sestavit maximálně dvě strany [Toleranční patent 2000]. Lze podotknout, že od této doby dochází ve volbách vždy k soupeření právě výše zmíněných politických stran. Nejen česká politická scéna, ale i česká společnost, je rozdělena na levici a pravici, přičemž jak ČSSD, tak ODS je vnímána jako politický subjekt zaštiťující právě tu či onu pozici na politickém spektru.

Není proto divu, že v předvolebních kláních se jak společnost, tak média zaměřují na souboj titánů, zatímco menší strany bývají opomíjeny. Při volbách v roce 2006 jsme si také mohli všimnout nového prvku, který se k nám dostal z Německa a tím je negativní

volební kampaň, která byla podle mého názoru navíc velice personalizovaná a ve výsledku šlo o souboj leaderů politických stran než stran jako takových.

V dnešních podmínkách, kdy systém přeje silnějším stranám, je pro menší nebo nové strany velmi komplikované překročit nutnou 5% vstupní klauzuli. Pokud již nějaké menší či střední strany považujeme na politické scéně za relevantní (KDU-ČSL, SZ, KSČM), pak je to proto, že mají buď silnou regionální podporu, která jim umožní získání mandátů (KDU-ČSL, KSČM), případně mají silnou voličskou základnu mezi určitou společenskou/věkovou skupinou lidí (taktéž KDU-ČSL a KSČM, ale méně výrazně než v prvním případě) nebo se o získání přízně pokouší delší dobu a nabízí alternativní program, který je přijatelný pro voliče, kteří by se za normálních okolností profilovali na základě štěpení levice-pravice, ale z nějakého důvodu tomu tak není (SZ). Mezi tyto důvody může patřit jisté znepokojení s vývojem v zemi, zklamání ze současné vlády či snaha o změnu stranického systému.

2.2.2. Vliv volebního systému na dnešní stranicko-politický systém

Na pozadí všech teoretických prací, které byly o vzájemném vlivu volebních a stranických systémů napsány, jsem si vytvořila názor, že volební systémy naprosto zřetelně ovlivňují systémy stranické a nikoli naopak. Na příkladě České republiky je to podle mého mínění velmi zjevné. Jako příklad bych ráda uvedla situaci po volbách v roce 2002 a 2006. Všichni tehdejší političtí aktéři věděli o nástrahách systému, který se v roce 2001 chystali schválit. Jednou z největších nástrah, která bude a nakonec opravdu má velmi silný dopad na stranický systém, je D'Hontova metoda přepočtu hlasů na mandáty a velikost volebních obvodů. Kombinace těchto dvou proměnných je v politických realitách České republiky téměř smrtící. V menších obvodech totiž dochází k posilování zisku větších stran na úkor stran menších. Následně tak dochází k tomu, že se česká politika zdá být duelem dvou největších stran, které potřebují menší strany jen k vytvoření většinové vlády.

Na druhou stranu menší strany mají v prostředí ČR výrazně vysoký koaliční potenciál, a to proto, že v opačném případě by se do vlády zřejmě nikdy neprobojovaly, protože by s nimi žádná strana nechtěla spolupracovat. Je tedy zřejmé, že volební systém má vliv i na volební program politických stran.

Zhodnotíme-li výsledek voleb v roce 2002 a 2006, zjistíme, že v obou případech bylo velmi komplikované následně po volbách sestavit většinovou vládu. Volby v roce

2002 se vyznačovaly velmi nízkou volební účastí (k volebním urnám se dostavilo 58% oprávněných voličů)⁴, která mohla být způsobena nechutí české veřejnosti po nepovedené volební reformě z roku 2000. To vedlo k nárůstu počtu mandátů případněvších Komunistické straně Čech a Moravy, která má tradičně velmi disciplinované voliče, na rozdíl od ostatních stran. Není tedy divu, že komunistům se jako jediné straně podařilo navýšit své zisky oproti předchozím volbám. Výsledky voleb v roce 2002 byly následující:

Tabulka č. 5 Výsledky voleb do PSP ČR v roce 2002

Strana, která překročila volební klauzuli	Počet hlasů/procenta	Počet mandátů
ODS	1 166 975 / 24,47%	58
ČSSD	1 440 279 / 30,20 %	70
Koalice KDU-ČSL a US-DEU	680 671/14,27%	31
KSČM	882 653 / 18,51%	41

Zdroj: www.volby.cz

Vládu sestavila vítězná ČSSD, která vstoupila do koalice s KDU-ČSL a US-DEU. Toto koaliční uskupení vedené předsedou sociálních demokratů Vladimírem Špidlou mělo dohromady 101 křesel v Poslanecké sněmovně, tedy opíralo se o nejnižší možnou většinu. Vinou nesilné vládní koalice a vnitřních sporů uvnitř ČSSD, které vyvrcholily v roce 2003, kdy se při volbě prezidenta ukázalo, že Miloše Zemana nejen že nepodpořili všichni členové vládní koalice, ale že někteří dokonce hlasovali pro Václava Klause [Gabal 2007: 68], docházelo k postupnému snižování preferencí sociálních demokratů. Další tvrdou ranou, kterou však již Vladimír Špidla neustál, byl naprostý propad Sociální demokracie ve volbách do Evropského parlamentu, kdy získala pouze 8,8% hlasů, které jí stačily na pouhé dva mandáty.⁵

Po mnoha neúspěších Špidlova kabinetu ho na místě předsedy vlády i strany vystřídal mladý Stanislav Gross, který se ovšem v premiérském křesle udržel pouhých 8 měsíců, než ho vystřídal charismatický rétorik Jiří Paroubek (Paroubek byl do čela strany jmenován na sjezdu ČSSD v roce 2006, po Grossovi tuto funkci dočasně zastupoval Bohuslav Sobotka).

⁴ <http://www.volby.cz>

⁵ <http://www.volby.cz>

Vstupem Jiřího Paroubka na politickou scénu dostala česká politika a zejména volební souboj pro následující volby zvláštní náboj. ČSSD se nebránila veřejnému sbližování s KSČM a velmi ostré kritice ODS. Tyto postoje znamenaly předvolební dichotomizaci, respektive polarizaci české politiky, kdy na jedné straně stály ČSSD a KSČM, na druhé pak ODS a KDU-ČSL [Vodička, Cabada 2007: 216]. Se Stranou zelených, která jak dnes již víme, dokázala překvapit a dostat se se ziskem 6,29% hlasů⁶ do Poslanecké sněmovny, nikdo v předvolebních soubojích moc nepočítal.

Ve volbách v roce 2006 se se ziskem 35,38% hlasů na prvním místě umístila ODS, následována ČSSD (32,32%), KSČM (12,81%), KD-ČSL (7,22%) a SZ (6,29%). Zklamaný Paroubek se s druhým místem nehodlal smířit a tomu odpovídal i jeho povolební projev, kdy podle něj demokracie v ČR utrpěla těžkou ránu a celou situaci lze přirovnat k situaci z února 1948, s tím rozdílem, že se napříště nebude jednat o rudou, ale o modrou totalitu. Předseda ČSSD obvinil ODS z nátlaku, násilí, pomluv a použití manipulativních prvků, které používal totalitní režim před rokem 1989.⁷

Vzhledem k vítězství ve volbách, které ve skutečnosti skončily volebním patem (levicové strany ČSSD a KSČM získaly stejný počet mandátů v Poslanecké sněmovně jako předpokládaná povolební středopravicová koalice ODS, KDU-ČSL a SZ), byl sestavením vlády pověřen leader ODS Mirek Topolánek. Nejprve sestavil menšinovou vládu Občanských demokratů doplněnou o šest nestraníků. Tato vláda ale nezískala potřebnou podporu v Poslanecké sněmovně, neboť disponovala pouze 81 mandáty. V lednu roku 2007 se Topolánkovi podařilo získat většinu v Poslanecké sněmovně pro svou v pořadí druhou vládu, která byla koalici ODS, KDU-ČSL a SZ. Tato koalice disponovala sice pouze 100 mandáty, ale byla podpořena dvěma poslanci z řad ČSSD, konkrétně pány Milošem Melčákem a Michalem Pohankou.

Topolánkova vláda začala hned po svém nástupu prosazovat pro mnoho občanů nepříjemné reformy zdravotnictví a sociálního systému, které dle mého názoru vedly k tomu, že krajské volby, které se konaly v roce 2008, vyhrála s přehledem právě opoziční Sociální demokracie, která si vystavěla krajskou volební kampaň na kritice vládní politiky.

Neshody a stále slábnoucí pozice vlády vedly k tomu, že jí byla 25. března 2009 vyslovena v Poslanecké sněmovně nedůvěra. Opozice a jednotliví poslanci, kteří hlasovali pro pád vlády, si evidentně neuvědomili, jak výrazný dopad to bude na českou

⁶ <http://www.volby.cz>

⁷ http://volby.ihned.cz/index.php?p=g00000_d&article%5Bid%5D=22957815

potazmo evropskou politiku mít. Svrhnout vládu uprostřed předsednictví Radě EU a navíc bez jasné vize, jak vést zemi dál, či bez ochoty ujmout se po odvolané vládě kormidla, je vrchol nezodpovědnosti a bohužel svědčí o velmi nízké politické kultuře samotných vrcholných představitelů české politické scény.

Vrátíme-li se k názvu této podkapitoly, zjistíme, že volební systém ovlivnil stranický systém zejména po volbách v roce 2006 velmi výrazně. Podreprezentace malých stran, v posledních volbách konkrétně Strany Zelených, se ve volbách v roce 2002 neprojevila tak markantně, což můžeme odůvodnit absencí typicky malých stran [Lebeda 2007a: 25]. Tehdy nejmenší stranou byla Koalice, která vznikla před volbami v roce 2002 rozpadem Čtyřkoalice (sloučení US a DEU a vyloučení ODA).

Zatímco KDU-ČSL byla reprezentována relativně přesně⁸ (míněno ve volbách 2006, pozn. autorky), SZ obdržela přibližně polovinu mandátů, než jaký by proporčně odpovídal podílu jejich hlasů. Lidovcům pomohla jejich silná regionální podpora, zejména v některých částech Moravy, díky které se v několika krajích stali spíše stranou středně velkou než malou a snadno překonávali hladinu přirozeného prahu. Naopak Zelení získali mandáty pouze v pěti největších krajích, Na vině byla jejich rovnoměrně rozložená voličská podpora a fakt, že v mnoha středně velkých a malých odvodech jen těsně nepřekonali přirozený práh [Lebeda 2007a: 25].

2.2.3. Problémy současného volebního systému při aplikaci v českém prostředí

Nedostatky, kterými trpí náš volební systém, se projeví ve svém plném rozsahu až při volbách v roce 2006. Širokou veřejnost i samotné politiky zaskočila remíza, která vedla k patové situaci v Poslanecké sněmovně (popsáno výše). Příčinou toho, že středové a pravicové strany získaly stejný počet mandátů jako strany levicové a to i přesto, že jejich počet hlasů byl o 200 000 vyšší, byl právě volební systém, respektive kombinace některých jeho prvků. Jednou ze základních charakteristik našeho systému je redukce zastoupení malých stran (SZ), které jsou zastoupeny rovnoměrně po celém území ČR a nemají tradiční bašty, jako mají všechny ostatní politické strany, které dnes působí v Poslanecké sněmovně (ODS, ČSSD, KDU-ČSL, KSČM).

Jak již bylo v této práci mnohokrát řečeno, jedním z problémů je kombinace D'Hondtovy metody přepočtu hlasů na mandáty v kombinaci s nestejně velkými volebními obvody, tak je tomu v České republice, kde se v krajích uděluje mezi 5 a 25

⁸ KDU-ČSL získala za svých 7% hlasů 6% křesel v Poslanecké sněmovně [Hloušek, Chytilík 2007: 34]

mandáty. Tyto nesrovnalosti většinou vznikají na základě snahy respektovat samosprávné členění dané země. Zda je toto členění nutné a ústavně komfortní je otázkou, nad kterou si láme hlavu ne jeden politik i politolog. Podobný problém s velikostí volebních obvodů však mají i ve Švýcarsku, Španělsku a mnoha jiných státech Evropy, kdy se systém chová velmi poměrně ve velkých, ale naopak většinově v malých obvodech.

V červnu roku 2006 se poprvé v historii ČR stalo, že strana, která dokázala překonat 5% volební klauzuli, nebyla adekvátně zastoupena. Straně zelených se podařilo získat mandát pouze v šesti z dvanácti obvodů, kde překonala hranici nutnou pro vstup do PSP ČR. Důvodem této situace byla vysoká hladina přirozeného práhu, tedy procenta hlasů, které je fakticky třeba k zisku jediného mandátu [Cabada, Kubát 2004: 292; Lebeda 2007a: 23].

Tento v českém prostředí nový fenomén výrazně ovlivnil výsledky minulých voleb. Většina obvodů produkuje přirozený práh vyšší, než je hodnota 5% uzavírací klauzule. Fakt, že malá strana překoná klauzuli, ještě neznamená, že získá v každém ze 14 obvodů mandát. Jistotu má pouze v Praze, Středočeském, Jihomoravském a Moravskoslezském kraji, kde se rozděluje velký počet mandátů [Lebeda 2007b: 37] a hranice přirozeného práhu se pohybuje přibližně kolem 3% až 4% hlasů. Ve většině zbylých obvodů se však rozděluje zhruba poloviční počet mandátů a přirozený práh stoupá nejčastěji na 5,5% až 9%. Krajní podobu dostává tento jev ve dvou nejmenších obvodech – v Libereckém a zejména Karlovarském kraji, kde je k zisku mandátu třeba překonat práh ve výši cca 8% až 11%, respektive 11% až 16% hlasů [Lebeda 2007a: 23].

Na tento jev doplatila v Libereckém kraji právě Strana zelených, která zde získala 9,68% hlasů, ale nezískala ani jeden mandát [Hloušek, Chytilík 2007: 34]. Ač má Strana zelených celorepublikově rozložené voličstvo, není to pro ni výhodou, ba naopak. Naproti tomu druhá malá strana, která se ucházela o přízeň voličů ve volbách v roce 2006, KDU-ČSL, která má velmi silnou podporu zejména v moravských regionech, dokázala profitovat ve velkých volebních obvodech a to i přesto, že se její zisky pohybovaly kolem 4% hlasů [Hloušek, Chytilík 2007: 34].

Je tedy zřejmé, že celorepubliková podpora nemusí být naproti regionální výhodou, což dokazuje i Tabulka č. 6, která dokládá zisky dvou nejmenších parlamentních stran v ČR.

Tabulka č. 6 Výsledky SZ a KDU-ČSL ve volbách do PS PČR v roce 2006

Kraj	SZ		KDU-ČSL	
	hlasy	mandáty	hlasy	mandáty
Hl. město Praha	60 384	2	31 820	1
Středočeský	37 219	1	30 207	1
Jihočeský	19 924	0	27 630	1
Plzeňský	17 090	0	16 338	0
Karlovarský	9 206	0	4 723	0
Ústecký	22 616	1	8 365	0
Liberecký	20 616	0	9 131	0
Královéhradecký	19 819	0	19 893	1
Pardubický	17 148	0	24 023	1
Vysočina	13 514	0	33 587	1
Jihomoravský	37 771	1	67 865	3
Olomoucký	18 398	0	27 609	1
Zlínský	16 224	0	41 663	2
Moravskoslezský	26 528	1	43 852	1

Zdroj: www.volby.cz

2.2.4. Vliv volebního systému na voliče a propadlé hlasy

Volební systém nejen že prokazatelně ovlivňuje systém stranický, ale jeho vliv je patrný i na voličích, kteří začnou svou volbu volebnímu systému přizpůsobovat tak, aby jejich hlas byl co nejlépe využit. Samozřejmě, pokud je tak, jak tomu je v českém prostředí, zaveden nový volební systém, je potřeba si na jeho účinky na voliče počkat minimálně dvoje, lépe troje, volby [Hloušek, Chytilík 2007: 28-30]. Volič se musí nejprve s novým systémem sžít, musí sám přijít na jeho výhody a nástrahy. Mezi nástrahy, které mohou voliči v prvních volbách pominout, může patřit zejména omezovací klauzule, která udává, kolik procent hlasů musí strana získat, aby mohla postoupit do skrutinia a následného boje o mandáty [Lebeda 2001a: 440]. V souvislosti s volební klauzulí se proto při každých volbách stává, že hlasy některých voličů, kteří volili stranu, které se pětiprocentní hranici nepodařilo překročit, propadnou.

Propadlými hlasy se rozumí počet hlasů, které voliči přidělili stranám, které nakonec nepřekročily volební klauzuli a nezúčastnily se boje o mandáty [Millard 2004: 84].

Množství propadlých hlasů svědčí o vlivu mechanického a psychologického efektu omezovací klauzule. Mechanickým vlivem rozumíme redukci počtu politických stran v parlamentu, protože některé, jak bylo uvedeno, určenou hranici nepřekročí. Psychologický efekt se projevuje tím způsobem, že voliči postupně přestávají dávat hlasy menším politickým uskupením, protože se obávají, že by jejich hlasy mohly propadnout [Sokol 2007: 64]

Nutno podotknout, že srovnáme-li počet propadlých hlasů ve volbách od roku 1992, jejich počet se neustále snižuje.⁹ V roce 2006 byla tedy hodnota propadlých hlasů nejmenší v historii České republiky. Co k těmto výsledkům vedlo? V první řadě si lidé začínají uvědomovat, jak náš volební systém funguje a začínají volit tak, aby jejich hlas mohl být maximálně využit. Druhým důvodem může být, že volební kampaň, která předcházela volbám do Poslanecké sněmovny v červnu roku 2003, byla velmi polarizovaná a prakticky se jednalo o souboj dvou největších politických stran, které na sebe strhly veškerou mediální pozornost. Malé strany se v této konkurenci nedokázaly prosadit, média na ně trochu pozapomněla a došlo k tomu, že se jejich kampaň jaksi vytratily nerozhodnutému voliči z hlavy. To mohlo vést takové voliče, kteří se rozhodují na základě volební kampaně, těsně před volbami, nebo prostě nepreferují žádnou politickou stranu (nehlásí se k žádné stranické příslušnosti) k tomu, že automaticky dali hlas jedné z velkých stran, protože na ty menší jaksi zapomněli, nebo je tyto strany nijak neoslovily. Třetí možné vysvětlení můžeme spatřovat ve skutečnosti, že strana, která bojovala jako nováček o překročení pětiprocentní hranice – zelení – tuto hranici překročila. Kdyby totiž zelení hypoteticky dosáhli ve volbách jen na 4,99 procenta hlasů, byl by propad hlasů přibližně desetiprocentní a jeho pokles by tudíž nebyl tak výrazný (míněno ve srovnání s předchozími volbami v roce 2002, pozn. autorky) [Sokol 2007: 66].

Jak je tedy vidět, jde jen o postupné získávání zkušeností s volebním systémem. Mechanické vlivy mají vliv na voliče, kteří čím dál více začínají přemýšlet nad tím, komu dají ve volbách svůj jediný cenný hlas a postupně se možná do budoucna dočkáme volby na jistotu.

⁹ Viz Tabulka č. 7

Tabulka č. 7 Počty propadlých hlasů v jednotlivých volbách v ČR

volby	hlasy	mandáty
1992	1 080 393	19,11
1996	676 479	11,16
1998	675 675	11,32
2002	597 428	12,55
2006	319 153	5,98

Zdroj: Sokol, P.: Parlamentní volby 2005-6 v zemích Visegrádské čtyřky

2.2.5. Vyjádření konstruktivní nedůvěry jako možnost předcházení pádu vlád?

Konstruktivní vyjádření nedůvěry je jednou z metod, jak svrhnout vládu, která je u moci, v řádném funkčním období. Na rozdíl od klasického vyjádření nedůvěry vládě (tak jako ho známe například z české politické scény) dochází se svržením vlády zároveň k ustavení vlády nové, respektive k ustavení nového premiéra. Tato situace znesnadňuje rozmary politických stran a nedovoluje jim bez vize svržení vlády jen proto, že jsou s ní nespokojeny. Vyžaduje jejich aktivitu a většinou i vůli po dialogu se stranami napříč celým politickým spektrem.

Toto opatření se dne využívá například v Německu, podobný systém můžeme nalézt i u našich severních sousedů – v Polsku. Dle mého názoru by se konstruktivní vyjádření nedůvěry vládě mělo zanést do i ústavního pořádku ČR, protože vzhledem k nevraživosti mezi politickými stranami, nízkou politickou kulturou a snahou o prosazení vlastní moci namísto prospěchu země, se můžeme i v budoucnu setkávat se situacemi, které jsme byli svědkem letos v březnu. Má-li opozice pocit, že dokáže vládnout lépe než vláda, která je u moci, měla by být schopna převzít zodpovědnost za případný pád vlády, který vyvolala a ne se distancovat tak, jako to udělala Česká sociální demokracie, která byla očividně z pádu vlády sama překvapena. Svědčí o tom už to, že neměla žádný program ani návrh, jak se v případě pádu vlády zachovat. Ono je velmi lehké něco bořit, ale je již obtížnější něco schopného a fungujícího vytvořit.

2.3. Otázka ústavnosti českého volebního systému

Český volební systém je poskládan z několika prvků, které se běžně využívají při volebním inženýrství. Samostatně jsou tyto prvky zcela v souladu s právem a zejména Ústavou ČR. Celkové působení volebního systému se ale po posledních volbách konaných v roce 2006 stalo velmi diskutovaným tématem. Došlo totiž ke zcela novému

jevu, kdy strana, která dokázala ve volebním obvodu překonat uzavírací klauzuli, byla v počtu mandátů značně podprezentována a dostala v přepočtu o polovinu mandátů méně, než by podle proporčního přepočtu měla obdržet (Strana zelených získala 6,3% hlasů, ale ve Sněmovně obsadila pouhé 3% mandátů).

Nad rovností voličských hlasů se spekulovalo již delší dobu, je to jeden z mnoha důvodů, proč se odborná veřejnost snaží změnit stávající volební systém. Je to důsledek nestejně velkých volebních obvodů, které ve spojitosti s D'Hontovou metodou přepočtu a jedním skrutiniem produkují velmi disproporční výsledky. Ovšem vzhledem k tomu, že v tomto případě platí, kde není žalobce, není soudce, nenáleží mi právo posuzovat ústavnost nebo neústavnost českého volebního systému.

Po volbách do Poslanecké sněmovny v červnu před třemi lety se však jedna taková ústavní stížnost objevila. K Ústavnímu soudu ji podala skupina senátorů, která byla většinou tvořena nestraníky a členy malých stran. Stěžovatelé se domnívali, že systém, který produkuje takový nepoměr mezi počtem hlasů potřebných k zisku jednoho mandátu, již není možno pokládat v pravém slova smyslu za poměrný. Kladli si otázku, zdali D'Hondtova metoda přepočtu, „je-li aplikována ve spojení s nestejnou velikostí volebních krajů a s takovým počtem volebních krajů, jaký je zákonem ustanoven, kdy vede nutně k tomu, že velké strany jsou před malými zvýhodněny, může být považováno za takové narušení principu poměrného zastoupení, které dosáhlo ústavní dimenze a je-li tedy možné takovou úpravu volebního zákona označit za ústavně nekomfortní.“¹⁰

Až letos v dubnu Ústavní soud rozhodl, že na volbách do PSP ČR nebylo nic protiústavního. Senátoři se domáhali výsledku, který by uznal, že voličské hlasy nejsou rovnocenné, protože v jednotlivých obvodech bylo k zisku jednoho mandátu potřeba nestejně množství voličských hlasů, a že zejména v malých krajích, jsou tímto diskriminovány malé strany. Ústavní soud však stížnost zamítl s tím, že o tom, která strana bude malá a která velká, rozhodují právě svými hlasy sami voliči¹¹.

Stížnost k Ústavnímu soudu podal i člen Strany zelených Petr Pávek, který se ve volbách v roce 2006 stal nejúspěšnějším kandidátem této strany a přesto se nedostal do Poslanecké sněmovny. Na vině je malá velikost Libereckého kraje, ve kterém Pávek kandidoval a kde se rozděljuje pouze 8 mandátů. Ústavní soud shledal Pávkovu stížnost za neopodstatněnou. Potvrdil tak starší verdikt Nejvyššího správního soudu, který v roce

¹⁰ Ústavní stížnost proti usnesení Nejvyššího správního soudu ze dne 4.7.2006

¹¹ <http://www.ct24.cz/domaci/52970-ustavni-soud-zamitl-stiznost-senatoru-na-cast-volebniho-zakona/>

2006 „dal Pávkovi částečně za pravdu ve věci volebních krajů. Uvedl, že sdílí pochyby o vhodnosti rozdělení země při volbách zejména z hlediska principu rovnosti volebního práva. Zákon však podle NSS přes pochybnosti není protiústavní.“¹²

3. Česká republika v mezinárodním srovnání

Česká republika není zdaleka jedinou zemí Evropy, kde by volební systém produkoval tak disproporční výsledky na základě kombinace nestejně velkých volebních obvodů a D'Hondtovy metody přepočty hlasů na mandáty. Jako příklad bychom mohli uvést Španělsko a Švýcarsko, jejichž volební systém se s českým shoduje ve všech hlavních proměnných, které určují jeho charakter. Na následujících řádcích se ve zkratce pokusím tyto vlivy, podobnosti a rozdílnosti vystihnout.

3.1. Španělský volební systém do dolní komory Parlamentu

Španělské království jakožto konstituční monarchie disponuje dvoukomorovým Parlamentem (Cortes Generales). Horní komora - Senát - neoplývá příliš silnými pravomocemi, a proto se spekuluje, stejně jako v České republice, o jeho užitečnosti [Mlejnek 2004]. Do dolní komory je využíván poměrný volební systém, který je zakotven v Ústavě z roku 1978 a podle něhož se první demokratické volby po frankistické éře konaly roku 1979. Poslanci, kterých je 350, jsou voleni na čtyřleté funkční období. Vzhledem k velmi silnému postavení některých regionálních stran¹³, je nemožné, nechat tyto strany, které zastupují velmi výrazné menšiny (v daných provinciích většiny), bez politického zastoupení. Proto je volební klauzule, která je 3%, nastavena nikoli celostátně, ale na úrovni volebních obvodů, kterými jsou jednotlivé provincie. Celkově je španělský nejen volební systém kombinací všech historicko-politických aspektů, vedoucích k velmi zajímavé mozaice, která reflektuje specifické složení španělské společnosti.

Voličské hlasy jsou převáděny na mandáty na základě D'Hondtovy metody. Ve Španělsku je 52 volebních obvodů (resp. 50 + Ceuta a Melilla), v nichž se rozděluje od 2 do 34 mandátů. Každá provincie vysílá minimálně dva kandidáty, jejich počet pak roste úměrně k počtu obyvatel daného volebního regionu. Ceuta a Melilla vysílají do

¹² <http://www.zeleni.cz/9374/clanek/ustavni-soud-odmitl-pavkovu-stiznost-na-nespravedlivost-volebniho-systemu/>

¹³ Např. Basque National Party, Republican Left of Catalonia atd.

dolní komory Parlamentu po jednom kandidátovi. Počet kandidátek v daném odvodu se může vyšplhat až do výše počtu přidělovaných mandátů v dané provincii, volič však nemá právo výběru kandidátů (přísně vázané kandidátky) [Mlejnek 2004].

Vysoký počet malých obvodů vede k podobné situaci, jaká by modelově nastala v ČR, pokud by vstoupil v platnost volební zákon připraven v dílně představitelů opoziční smlouvy. V malých volebních obvodech jsou zvýhodňovány velké a regionální strany, zatímco malé strany, které mají většinou velmi rovnoměrně rozložený elektorát po celé monarchii, v celostátních výsledcích trátí. Což ovšem v případě Španělska nemůže být ústavně napadeno, neboť Ústava praví, že volby se konají v každém volebním obvodě na základě poměrné volebního systému¹⁴ [Constitución Española 1978: čl. 68 odst. 3]. Případné celostátní disproporce tudíž nemohou být brány na zřetel.

Volební právo ve Španělsku je zakotveno v Ústavě z roku 1978 jako všeobecné, rovné, tajné a přímé¹⁵ [Constitución Española 1978: čl. 68 odst. 1]. Volby se konají do obou komor Parlamentu současně.

3.1.1. Vláda

Španělko je zemí, kterou tradičně reprezentují menšinové vlády. Od přechodu k demokracii nebyla u moci koaliční vláda. Stranický systém reprezentují zejména dvě hlavní celostátně podporované politické strany: Partido Popular (PP, lidovci) a Partido Socialista Obrero Español (PSOE, sociální demokracie). Tyto dvě strany pravidelně alternují u moci již od roku 1989, což dokazuje následující Tabulka č. 8. Výsledky posledních voleb zaznamenává Příloha č. 2.

Regionální strany se nikdy nezúčastňují vlády, ovšem ta částečně stojí na jejich podpoře, což si vládnoucí strana uvědomuje. Navíc vláda je ve Španělsku posílána například konstruktivním vyjádřením nedůvěry či právem premiéra rozpustit parlament a vypsát nové volby. Navíc pokud při schvalování nové vlády nezíská premiér a jeho program důvěru ve formě nadpoloviční většiny, je do 48 hodin vypsáno nové hlasování, ve kterém stačí nové kandidatuře již pouze prostá většina hlasů [Mlejnek 2004]. Je tedy vcelku jednoduché ustanovit menšinovou vládu, která bude jistě stabilnější než různými konsensy spleená koalice.

¹⁴ The election in each constituency shall be conducted on the basis of proportional representation.

¹⁵ The Congress shall consist of a minimum of three hundred and a maximum of four hundred Members, elected by universal, free, equal, direct and secret suffrage, under the terms to be laid down by law.

Tabulka č.8 Volební zisky PSOE a PP od roku 1977

volby	PSOE (% / mandáty)	PP (% / mandáty) ¹⁶
1977	29,39% / 118	8,23% / 16
1979	30,54% / 121	-
1982	48,34% / 202	26,46% / 101
1986	44,33% / 184	-
1989	34,35% / 175	25,14% / 101
1993	33,64% / 141	34,56% / 138
1996	37,63% / 141	38,79% / 156
2000	34,20% / 125	44,50% / 183
2004	43,30% / 164	38,30% / 148
2008	43,87% / 169	39,94% / 154

Zdroj: www.electionresources.org

3.2. Švýcarský volební systém do dolní komory Parlamentu

Švýcarská ústava definuje volební právo v článku 74 [Dvořáková 2003:254]. Švýcarský parlament je tvořen dvěma komorami – Národní radou a Stavovskou radou. Volby se konají každou předposlední neděli v říjnu a to jednou za 4 roky. (Poslední volby se konaly 21.10.2007) Zatímco v Národní radě jsou kantony reprezentovány na základě počtu obyvatel, ve Stavovské radě jsou za každý kanton vysláni dva zástupci, výjimku tvoří pouze polokantony¹⁷, které vysílají po jednom zástupci. Národní rada je volena podle systému poměrného zastoupení, který se v zemi etabloval na počátku 20. století (prvně byl použit ve volbách do Národní rady v roce 1919, na základě zákona schváleného v roce 1918). Volebními obvody jsou jednotlivé kantony a počet mandátů v nich rozdělovaných závisí na počtu obyvatel. Volební klauzule pro vstup do Národní rady neexistuje; každý kanton je totiž jinak velký a nebylo by možno tuto klauzuli uplatnit. Proto se setkáváme s rozdílnými hodnotami, které musí strana v kantonu získat, aby mohla být zastoupena v Národní radě. V nejmenších kantonech musí politická strana shromáždit přes 30% hlasů, aby získala alespoň jediný mandát. V největších kantonech, které mají přidělené mezi 12 (St.Gallen) a 35 (Zürich) mandáty

¹⁶ do roku 1986 pod názvem Alianza Popular (AP)

¹⁷ Appenzell Ausser-Rhoden, Appenzell-Inner-Rhoden, Basel-Landschaft, Basel-Stadt, Nidwalden, Obwalden

z celkového počtu 200 (počet členů Národní rady), se mohou prosadit i menší politické strany s 3-6% hlasů [Dvořáková 2003: 254].

Volební systém do Stavovské rady je většinový, můžeme se tedy setkat se stejným rozdílem v systémech horní a dolní komory Parlamentu jako v České republice.

Kandidátní listiny jsou volné a volič na nich nalezne tolik kandidátů, kolik je v kantonu voleno mandátů. Kandidáti jsou na kandidátní listině seřazeni většinou podle abecedy [Steiner 1997: <http://aceproject.org/regions-en/other/CH/case-studies/switzerland-overview-of-the-electoral-system-1997>] a je tedy na voličích, kterému kandidátovi dají své preferenční hlasy. Volič může kandidáta vyškrtnout nebo naopak již zvolenému kandidátovi dát navíc preferenční hlas tím, že ho na listinu napíše ještě jednou. Této metodě se říká tzv. kumulace hlasů [Chytilík, Šedo 2004: 97]. Dalším typickým znakem pro švýcarský volební systém je tzv. panašování (panachage), což znamená, že volič může na kandidátku konkrétní politické strany napsat kandidáta jiné strany, případně kandidátů více a to i přesto, že jsou z různých politických stran. Platí pouze to pravidlo, že počet takto zvolených kandidátů nesmí přesáhnout počet volených mandátů v daném kantonu [Steiner 1997: <http://aceproject.org/regions-en/other/CH/case-studies/switzerland-overview-of-the-electoral-system-1997>]. V případě, že volič nevyužije svých preferenčních hlasů, odevzdává tím svůj hlas pouze té které politické straně.

Vzhledem k tomu, že strana nemá na pořadí kandidátů na listině žádný vliv, je pro švýcarský stranický systém typická velmi slabá stranická disciplína. Na druhou stranu vzrůstá vliv zájmových skupin, které mají velký vliv na elektorát a v podstatě přináší svým stoupencům novinky z programů jednotlivých kandidátů. Radí tedy na veřejných meetinzích, kterého voliče by určitá zájmová skupina (např. učitelé) měli volit, protože nabízí nejvýhodnější program, a který by naopak mohl v případě svého zvolení danou skupinu obyvatelstva poškodit.

Konečné výsledky voleb se určují na základě dvou principů. Za prvé počet mandátů v každém kantonu je odvozen od počtu odevzdaných hlasů kandidátům určité strany. Za druhé, tato křesla jsou rozdělena mezi kandidáty jednotlivé strany podle toho, jak se umístili na kandidátce. Zde se započítává, kolikrát byl kandidát napsán jak na kandidátce strany, za kterou byl postaven, tak na listinách stran jiných.; tedy kolik získal preferenčních hlasů [Steiner 1997: <http://aceproject.org/regions-en/other/CH/case-studies/switzerland-overview-of-the-electoral-system-1997>].

Jak již bylo naznačeno, Švýcarsko se stejně jako Česká republika drží rozdělení volebních obvodů podél hranice územně samosprávních celků (kraje vs. kantony). Není

tedy překvapující, že se i zde můžeme setkat s problémem, který přináší nestejná velikost volebních obvodů. Dochází k velmi proporčním výsledkům ve velkých kantonech, kde k zisku mandátu stačí straně získat kolem 3% hlasů, naopak v malých kantonech je systém čistě většinový, protože je udílen pouze jeden mandát, který získá strana s nejvyšším počtem odevzdaných hlasů.

3.2.1. Vláda

Švýcarsko je země s velmi specifickým složením vlády, která se zde nazývá Spolková rada. Ta je volena na 4 roky na společném zasedání obou komor parlamentu (Národní a Spolková rada). Spolková rada je od roku 1959 složena na základě tzv. magické formule, která měla neměnnou podobu až do voleb v roce 2003. Do té doby v ní byly zastoupeny následující politické strany: Liberální demokracie (FDP, 2 zástupci), Křesťanská demokratická strana lidová (CVP, 2 zástupci), Sociální demokracie (SPS, 2 zástupci) a Švýcarská lidová strana (SVP, 1 zástupce). Toto období je zpravidla označováno za vládu velké koalice, neb se na řízení státu podílely všechny velké politické strany. V roce 2003 ale získala Lidová strana ve volbách 26,7%¹⁸ hlasů a došlo k tomu, že ve Spolkové radě získala dalšího zástupce a to na úkor křesťanských demokratů. Tímto novým členem se stal Christoph Blocher, který ale nebyl po volbách v roce 2007 znovu zvolen, a na jeho místo Parlament zvolil Eveline Widmer-Schlumpf. Na to konto došlo v roce 2008 k rozdělení Lidové strany a vzniku nové Konzervativní demokratické strany (BDP), která nahradila Stranu lidovou ve Spolkové radě.

V dnešní době je tedy magická formule tvořena na základě následujících pravidel: vždy v ní musí být zastoupeny nejlidnatější kantony¹⁹, dále je složena ze 4 německy mluvících, 2 francouzsky mluvících a jednoho italsky mluvícího zástupce a jsou v ní zastoupeny nejsilnější politické strany. Současné složení Spolkové rady je tedy následující: Moritz Leuenberger (SPS), Pascal Couchepin (FDP), Micheline Calmy-Rey (SPS), Hans-Rudolf Merz (FDP), Doris Leuthard (CVP), Eveline Widmer-Schlumpf (BDP) a Ueli Maurer (SVP). Členové rady nesmí být zároveň členy Parlamentu.²⁰

Vzhledem k náročným požadavkům, které si magická formule klade za cíl, provází Spolkovou radu velmi silná personální kontinuita. Nově je také brán větší zřetel na počet žen v Radě a to například na úkor zastoupení podle náboženského klíče.

¹⁸ Výsledky voleb 2003 do Národní rady viz Tabulka č. 9

¹⁹ Zürich, Bern, Vaud

²⁰ http://www.swissworld.org/en/politics/government_and_parliament/electing_the_government/

Tabulka č. 9 Výsledky voleb do švýcarské Národní rady, 19.10.2003

Strana	Počet hlasů	%	Mandáty
Swiss People's Party (SVP/UDC)	561 817	26,7	55
Social Democratic Party of Switzerland (SPS/PSS)	490 392	23,3	52
Radical Democratic Party (FDP/PRD)	364 503	17,3	36
Christian Democratic People's Party (CVP/PDC)	302 357	14,4	28
The Greens - Green Party of Switzerland (GPS/PES)	156 229	7,4	13
Liberal Party of Switzerland (LPS/PLS)	45 864	2,2	4
Evangelical People's Party (EVP/PEV)	47 839	2,3	3
Federal Democratic Union (EDU/UDF)	26 586	1,3	2
Swiss Labour Party (PdA/PST)	14 595	0,7	2
Swiss Democrats (SD/DS)	20 176	1,0	1
Alternative List (FGA/AVF)	11 152	0,5	1
Solidarities (Sol.)	10 563	0,5	1
Christian Social Party (CSP/PCS)	7 538	0,4	1
Ticino League (Lega)	7 304	0,3	1
Freedom Party of Switzerland (FPS/PSL)	3 999	0,2	0
Others	31 150	1,5	0

Zdroj: www.electionresources.org

3.3. Komparace českého, španělského a švýcarského volebního systému

Na základě informací, které jsme se z výše uvedeného textu dozvěděli, bych teď ráda provedla srovnání působení českého, španělského a švýcarského volebního systému. Je evidentní, že na základě působení hlavních proměnných, dochází ve všech třech zemích k výkyvům v proporcionalitě a to buď směrem vzhůru – nadreprezentace, nebo směrem dolů – podreprezentace. Nadreprezentací je míněn stav, kdy strana získá za určité procento hlasů vyšší procento mandátů. V případě podreprezentace je tomu naopak, strana získá nižší procento mandátů, než jaké získala procento hlasů [Cabada, Kubát 2004: 291]. Míru nad/podreprezentace je možné srovnat v Tabulce č. 10, která mapuje zisky relevantních politických stran ve všech třech zemích v posledních volbách a určuje míru reprezentace.

Jak z tabulky vyplývá, s výraznou mírou nadreprezentace se nesetkáváme ani u jedné strany v žádné ze tří zkoumaných zemí. Naopak podreprezentace je velmi patrná zejména u české Strany Zelených, která je malou stranou s velmi rovnoměrně rozloženým voličstvem, což je její základní problém. Ve Španělsku dochází tradičně

k podreprzetaci Sjednocené levice, která tratí zejména v soubojích s katalánskou Koalicí Konvergence a Jednota, která ač nemá celostátní podporu, velmi využívá příznivý volební systém, který ji v malém volebním obvodu jakožto velmi silnou stranu značně posiluje.

Tabulka č. 10 Míra reprezentace relevantních politických stran v ČR, Španělsku a Švýcarsku

strany	hlasy %	mandáty%	index deformace ²¹
Česká republika			
ODS	35,38	40,50	1,1447
ČSSD	32,32	37,00	1,1448
KSČM	12,81	13,00	1,0148
KDU-ČSL	7,22	6,50	0,9003
SZ	6,29	3,00	0,4770
Španělsko			
PSOE	43,90	48,29	1,10
PP	39,90	44,00	1,1028
IU	3,80	0,57	0,15
CiU	3,00	2,86	0,9533
Švýcarsko			
SVP/UDC	28,90	31,00	1,0727
SPS/PSS	19,50	21,50	1,1026
FDP/PRD	15,80	15,50	0,9810
CVP/PDC	14,50	15,50	1,0690
GPS/PES	9,60	10,00	1,0417
LPS/PLS	1,80	2,00	1,1111
GLP	1,40	1,50	1,0714
EVP/PEU	2,40	1,00	0,4166

Zdroj: www.electionresources.org, vlastní výpočty

²¹ Index deformace, neboli index reprezentace, určuje míru disproportionality dané strany. Počítá se podle vzorce $I=S/V$, kde S je procento získaných mandátů a V procento získaných hlasů. Čím vyšší je hodnota deformace vyšší než 1, tím více je strana nadreprezentována. Čím více se index přibližuje k nule, tím vyšší je míra podreprzetace [Cabada, Kubát 204: 291]

Na následujících řádcích by se ráda postupně zabývala těmi proměnnými, které ovlivňují výše uvedené volební systémy a mají vliv na stranický systém. Jsou jimi volební klauzule, velikost volebních obvodů a metoda přepočtu hlasů na mandáty.

3.3.1. Působení volební klauzule

Co se týká působení volební klauzule, tak její vliv na stranicko-politický systém můžeme pozorovat pouze v případě České republiky a Španělska. Švýcarsko, jakožto země, která je složena z mnoha rozdílných segmentů, které vytváří velmi různorodou avšak harmonickou společnost, nemá volební klauzuli ustanovenou. Do boje o mandát se tedy může dostat jakákoli strana, která získá přízeň voličů a podaří-li se jí překročit v daném regionu přirozený práh na získání mandátu.

Zatímco v ČR je volební klauzule 5% celostátní, ve Španělsku je klauzule 3% regionální. Zatímco v České republice nastavení klauzule pomáhá středně velkým a velkým stranám s rovnoměrně rozloženým elektorátem, ve Španělsku se do Parlamentu dostanou i strany regionální.

I přesto se ale Španělsko potýká s problémem, kdy dochází k naprosté neúčinnosti volební klauzule v tom smyslu, že přirozený práh, zejména pak v malých volebních obvodech, je mnohem vyšší než 3%, a proto je strana nucena získat vyšší počet hlasů, než jaký by jí měl podle zákona stačit na získání poslaneckého křesla. Většina volebních obvodů ve Španělsku má velikost $M=3-8$, uzavírací klauzule se tedy v plné své míře projeví pouze u dvou největších regionů, kterými je Madrid a Barcelona, kde $M=32$ resp. 33 [Lebeda 2001a: 441].

Přítomnost volební klauzule nás opět přivádí k otázce rovnosti voličských hlasů, neb ti voliči, kteří hlasovali pro stranu, která ve výsledku nepřekoná stanovenou hranici, jakoby svůj hlas zahodili. Volební klauzule je například ve Švýcarsku opravdu nemyslitelná, protože společnost je zde tvořena mnoha rozličnými skupinami, které se definují na základě rozdílného náboženství či jazyka a její zavedení by bylo chápáno jako snaha o vyloučení některých politických aktérů z možnosti účasti na politickém dění. Což by v důsledku mohlo vést k představě o snaze vyloučit danou menšinu z politického života. Volební klauzule by tedy měla být používána zejména v homogenních společnostech, kde neexistují žádné jiné obranné mechanismy, které by zabránily průniku extrémních politických hnutí do Parlamentu.

Neexistující volební klauzule ve Švýcarsku a relativně nízká regionální klauzule ve Španělsku, dává šanci menším i regionálním stranám na zastoupení v Parlamentu, zatímco Česká republika je zemí, kde se spíše vyplatí být stranou středně velkou až větší a mít celostátně zajištěnou podporu voličů. Tříprocentní regionální klauzule navíc vede k tomu, že je ve španělském Parlamentu zastoupeno několik regionálních stran, které sice oproti PP a PSOE disponují zanedbatelným počtem křesel v dolní komoře Parlamentu, ovšem již jejich přítomnost v zastupitelském orgánu dává lidem pocit určitého zadostiučinění a reprezentace jejich názorů, které vyjádřili svou volbou.

3.3.2. Působení velikosti volebních obvodů

Velikost volebních obvodů, která ve všech třech diskutovaných zemích kopíruje administrativní členění, je podle Taapegera a Shugarta nejvýrazněji působící proměnná [Taapegera, Shugart 1989: 112]. V kombinaci zejména s volební formulí má velmi výrazný vliv na výsledky voleb.

Zajímavým tématem jsou ale malé obvody a zisky politických stran. Čím menší je volební obvod, tzn., čím méně mandátů se v něm přerozděluje, tím vyšší je hranice tzv. přirozeného prahu, který neoficiálně udává, kolik hlasů musí strana získat, aby jí byl přidělen mandát. O to těžší to mají malé strany, s nízkou volební podporou, pro které je velmi těžké získat potřebný počet hlasů. Zatímco ve větším volebním obvodě by mandát za stejný počet odevzdaných hlasů dostaly, v malém obvodě na něj nedosáhnou. Tento problém nastává jak v reáliích České republiky, kde je velmi markantní a je proto velmi diskutovaným tématem, tak v reáliích Španělska, kde ovšem mají menší strany tu výhodu, že jsou to zejména malé strany z hlediska celostátního měřítko, ovšem nikoli z hlediska regionálního. A vzhledem k tomu, že španělská ústava ustavuje zisky mandátů na základě regionálních výsledků, můžeme se setkat se zastoupením malých stran v Parlamentu v mnohem větší míře než u nás.

Ani španělským politickým stranám se ale nevyhnou problémy podreprezentace, která je právě výsledkem působení volebního systému. V jihoevropském království je takovou obětí Sjednocení levice (IU), která ve volbách tradičně obsazuje 3. místo co se týká počtu hlasů, ovšem v zisku mandátů je na tom podobně jako katalánská regionální koalice Konvergence a Jednota (CiU), která získává třeba jen poloviční počet hlasů jako IU [Chytilík, Šedo 2004: 128]. Volební výsledky Sjednocené levice a katalánské koalice prezentuje Tabulka č. 11. V malých obvodech se ve Španělsku sužuje volební

boj pouze na dvě nejsilnější strany, ke kterým se v některých regionech přidávají ještě velmi silné strany regionální.

Ve Švýcarsku je tomu v malých obvodech zrovna tak; strany musí v malých regionech získat až 30% hlasů, aby dosáhly na mandát a to i přesto, že oficiálně zde není do volebního pořádku zanesena žádná volební klauzule, která by mohla jako jediná malé strany oficiálně z boje o mandát vyloučit tím, že zisky stran nepřekročí stanovenou hranici.

Tabulka č. 11 Volební zisky IU a CiU ve volbách v letech 2004 a 2008

Strana	Volby 2004		Volby 2008	
	hlasy	mandáty	hlasy	mandáty
IU	1124 370	5	969 871	2
CiU	835 471	10	779 425	10

Zdroj: www.electionresources.org

3.3.3. Působení matematické formule

Ve Švýcarsku, Španělsku i České republice je k přepočtu hlasů na mandáty využíváno D'Hondtova metody přepočtu. Jak již bylo nespočetněkrát řečeno, tato formule působí v malých volebních obvodech velmi disproporčně a znevýhodňuje malé strany. To ovšem není nevýhoda formule jako takové. Tato metoda přepočtu je běžně užívána v zemích s proporčním volebním systémem. Není vhodná pouze tam, kde je země rozdělena na obvody nestejně velké, proto tedy souvisí tento problém spíše s velikostí volebních obvodů.

4. Závěr – Bipolarita české politické scény jako důsledek volebního systému?

Působení volebního systému na systém stranický je předmětem diskuse politologů již od poloviny 20. století. Ve své práci jsem se snažila toto tvrzení obhájit a jako příklad jsem si vybrala český volební systém a jeho působení na domácí stranicko-politický systém.

Obecně je stranický systém ovlivňován několika faktory; patří mezi ně již zmiňovaný volební systém, dále uspořádání společnosti a její štěpné linie, historicko-kulturní vývoj, aj. Ovšem v ČR je právě vliv volebního systému tak znatelný a fatální, že většinu ostatních proměnných zastiňuje. Jeho působení vede k podreprerentaci malých stran, jejichž elektorát je rozložen rovnoměrně po celém území státu. Tyto disproporce jsou patrné zejména v malých volebních obvodech. Je proto častým jevem, že malá strana, která má silnou regionální podporu, vytěží více mandátů, než strana s celorepublikovou volební podporou.

Otázka, kterou jsem si v rámci závěru své práce položila, je podle mého názoru v dnešní době velmi aktuální. O možnosti nastartovaného procesu bipolarizace české politické scény se mluví zejména od doby posledních parlamentních voleb v červnu roku 2006. Vyhrocená předvolební kampaň, která měla za následek to, že se dvě největší politické strany v České republice, Občanská demokratická strana (ODS) a Česká strana sociálně demokratická (ČSSD), dostaly do hledáčku médií a zaplnily první stránky všech domácích periodik, byla předzvěstí toho, že voliči těchto dvou stran budou ve volebních místnostech svou volbu vnímat jako vymezení se oproti druhému pólu (voliči pravice proti levici a naopak).

Následně odevzdané hlasy ve prospěch výše zmíněných politických uskupení byly ve velkém nepoměru se zisky tří dalších stran, které dokázaly překročit hranici 5%, která je nutná pro získání mandátu. Velký propad oproti předchozím volbám a taktéž oproti očekávání zaznamenala Křesťanská demokratická unie – Československá strana lidová (KDU-ČSL). Její jednociferný zisk (výsledky voleb do PS PČR viz Tabulka č. 6) by mohl v následujících měsících či letech vést k programovým změnám a snaze dostat se do jakéhosi bloku či předvolební koalice s ODS, jakožto pravicovou stranou, která je lidovcům vzhledem k zastoupení ve Sněmovně asi nejbližší. Na základě tohoto manévru bychom se mohli stát svědky toho, že se v českém prostředí vytvoří dva silné proti sobě

stojící póly levicových a pravicových stran, které se budou podobně jako je tomu například v Itálii, sdružovat do předvolebních bloků. Na jedné straně by stála pravicová ODS s KDU-ČSL, na straně druhé by se proti nim jako alternativa vyprofilovala levicová ČSSD s KSČM (Komunistická strana Čech a Moravy).

Budeme-li vycházet ze současné situace, vyvstává nám otázka, kam by se v takovém to případě přidružila Strana zelených (SZ). Jako středová alternativa by zřejmě sama neměla větší šanci na úspěch. Lze předpokládat, že pokud by se vůbec dostala do Sněmovny, pak by zde její působení vzhledem k zřejmě malému počtu mandátů, které by obdržela, mohlo být charakterizováno spíše jako čestná účast. Vliv na její působení na politické scéně by měla jistě i média. Vzhledem k tomu, že se do České republiky dostal trend nerozhodnutých voličů a rodí se u nás počátky kvalitního politického marketingu, je možné, že by se v následujících volbách mohlo objevovat čím dál více voličů, kteří se budou rozhodovat na základě volební kampaně. To by byla zcela jistě pro Stranu zelených velmi nepříjemná situace, protože by se najednou ocitla v zástinu dvou velkých politických uskupení, která by ovládla veškerá dostupná média. Malá politická strana by tak bez výrazné finanční pomoci se soukromých zdrojů nebyla schopna v kampani konkurovat a postupně by tak zřejmě došlo k postupnému vymizení její přítomnosti z podvědomí voličů a následně poklesu preferencí.

Malým, alternativní cestou krácejícím, politických stranám neprospívá ani politická kultura v České republice. Ač nerada, budu muset být v této části vůči svým spoluobčanům velmi kritická a vyčíst jim nízkou úroveň politické kultury, evidentní nezájem o domácí a zejména pak zahraniční dění. S tím souvisí i jejich případná neúčast ve volbách a neochota přizpůsobit svou volbu volebnímu systému a začít při volbách přemýšlet tak, aby jejich hlas měl co největší váhu. Proto se setkáváme stále ještě s mnoha propadlými hlasy, kterých naštěstí neustále ubývá, a velmi nízkou volební účastí. Mohlo by být zajímavou otázkou, jaký dopad na stranický systém by mělo zavedení povinné volební účasti, což je ovšem v Česku otázka stále ještě choulostivá, vzhledem k nedávné zkušenosti s komunistickým režimem a nemožností svobodné volby.

Bipolarita jako tradiční jev českého stranického systému je zatím poměrně novým termínem, který není podložen žádnými reálnými fakty a empirickými výzkumy, ale jisté tendence se zde zejména po posledních volbách přece jen vyskytují. Nezbude nám bohužel prozatím nic jiného než čekat a psát úvahy na téma, jakou cestou se bude

system politických stran v České republice dále ubírat. Možná nám více naznačí již letošní v říjnu předčasně konané volby.

Tato práce měla ambice sloužit jako souhrn poznatků o českém volebním systému, jeho kladech a záporech, jeho vývoji a vlivu na stranický systém vývoji. Jsem ráda, že jsem si zvolila téma, které je mi blízké, a že mi tato práce pomohla ve výběru oblasti mého případného budoucího zájmu. Informace, které jsem získala na základě psaní této práce, mě velmi obohatily a doufám, že obohatí i svého případného čtenáře.

Summary

This thesis should have informed about the Czech electoral system, its main variables and their impact on the Czech party system. The first part covers the diversification of electoral systems and it is focused on the system of proportional representation. The main chapter deals with the Czech electoral system - its advantages and disadvantages, gives also a review of the political and party system from 1992 till these days. Special attention is paid to the season started 1998 and ended 2002 that was marked by the “opposition agreement”. There was a will to create a new electoral system, which should have radically changed the old one used from the Velvet revolution. After never-ending discussions there was finally made an agreement which was also ratified in both Chambers of Parliament but it was refused by the president Havel and moreover the Constitutional Court found the modification unconstitutional. The electoral system, which was agreed afterward due to oncoming elections in 2002, has been used till these days although there are some efforts to its adjustment. Therefore I compared and described the Spanish and Swiss electoral systems as they are based on very similar principles as the current Czech electoral system and those foreign ones could inspire the new Czech one.

Seznam použitých pramenů

a) monografie

1. ANTOŠ, M., WINTR, J. (eds): *Volební systémy a volební právo – české cesty v kontextu zahraničních modelů*. Praha: Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2006. 312 s. ISBN 80-85889-77-3
2. CABADA, L., KUBÁT, M. a kol.: *Úvod do studia politické vědy*. Praha: Eurolex Bohemia s.r.o., 2004. 494 s. ISBN 80-86432-63-7
3. DVOŘÁKOVÁ, V. (et al.): *Komparace politických systémů I*. Praha: Oeconomica, 2003. 265 s. ISBN 80-245-0534-7
4. FARRELL, D.M.: *Electoral systems. A komparative introduction*. New York: Palgrave, 2001. 241 s. ISBN 0-333-80162-8
5. GABAL, I.: *The 2006 Parliamentary Elections in the Czech Republic: Continue and Change*. In Bútorá, M., Gyárfášová, O., Mesežnikov, G., Skladony, T.W. (eds): *Democracy and Populism in Central Europe: The Visegrad Elections and Their Aftermath*. Bratislava: Institute for Public Affairs, 2007. 247 s. ISBN 978-80-88935-96-4
6. HLOUŠEK, V., CHYTILEK, R. (eds): *Parliamentary Elections and Party Landscape in the Visegrád Group Countries*. Brno: Democracy and Culture Studies Centre, 2007. 195 s. ISBN 978-80-7325-116-1
7. CHYTILEK, R., ŠEDO, J. (eds): *Volební systémy*. Brno: Masarykova Univerzita v Brně, Mezinárodní politologický ústav, 2004. 237 s. ISBN 80-210-3548-X
8. JIČÍNSKÝ, J.: *Ústava České republiky v politické praxi. Výběr článků a parlamentních vystoupení z let 1996-2006*. Praha: Linde Praha, a.s., 2007. 303 s. ISBN 978-80-7201-642-6
9. KLÍMA, M.: *Kvalita demokracie v České republice a volební inženýrství*. Praha: Radix, spol. s.r.o., 2001. 180 s. ISBN 80-86031-29-2

10. KLOKOČKA, V.: *Volby v pluralitních demokraciích*. Praha: Svoboda, 1968. 301 s.
11. KLOKOČKA, V.: *Politická reprezentace a volby v demokratických systémech*. Praha: Aleko, 1991. 220 s. ISBN 80-85341-11-5
12. LEBEDA, T., LINEK, L., LYONS, P., VLACHOVÁ, K., et al: *Voliči a volby 2006*. Praha: Sociologický Ústav AV ČR, v.v.i., 2007a. 234 s. ISBN 978-80-7330-126-2
13. LIJPHART, A. et al.: *Electoral systems and Party Systems. A Study of Twenty-Seven Democracies 1945-1990*. Oxford: Oxford University Press, 1994. 232 s. ISBN 0-19-827347-9
14. LIJPHART, A.: *Patterns of Democracy: Government Form and Performance in Thirty Six Countries*. New Haven: Yale University Press, 1999. 351 s. ISBN 0-300-07893-5
15. MILLARD, F.: *Elections, Parties, and Representation in Post-communist Europe*. New York: Palgrave Macmillan, 2004. 350 s. ISBN 1-4039-0578-9
16. NOVÁK, M.: *Systémy politických stran: úvod do jejich srovnávacího studia*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. 275 s. ISBN 80-85850-22-2
17. NOVÁK, M., LEBEDA, T. a kol.: *Volební a stranické systémy. ČR v mezinárodním srovnání*. Dobrá voda: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2004. 485 s. ISBN 80-86473-88-0
18. ŘÍCHOVÁ, B. a kol.: *Vládní modely v parlamentních systémech*. Praha: Nakladatelství Moneta F-M ve spolupráci s FSV UK, 2006. 201 s. ISBN 978-80-86731-00-1
19. SARTORI, G.: *Srovnávací ústavní inženýrství*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001. 238 s. ISBN 80-85850-94-X

20. SOKOL, P.: *České volby do Poslanecké sněmovny v roce 2006*. In Balík, S., Benda, L., Buchta, M. (eds): *Parlamentní volby 2005-6 v zemích Visegrádské čtyřky*. Praha: Cevro – Liberálně konzervativní akademie, 2007. 138 s. ISBN 978-80-87125-00-7
21. TAAPEGERA, R., SHUGART, M.S.: *Seat and votes: the effects and determinants of electoral systems*. New Haven: Yale University Press, 1989. 292 s. ISBN 0300043198
22. VODIČKA, K., CABADA, L.: *Politický systém České republiky, Historie a současnost*. Praha: Portál, s.r.o., 2007. 374 s. ISBN 978-80-7367-337-6

b) periodická literatura

1. HLOUŠEK, V.: *Stále ve znamení kontinuity? Švýcarský stranický systém a jeho vývoj*. Politologická revue, 2005, vol. 11, no. 2, p. 57 – 74. ISSN 1211-0353
2. KOSTELECKÝ, T.: *Navrhované změny volebního zákona vzešlé z dodatků „opoziční smlouvy“ v roce 2000 a jejich možné důsledky*. Sociologický časopis, 2000, vol. 36, no. 3, p. 299-305. ISSN 0038-0288
3. KOUŘIL, J.: *Regionální volební systém Španělského království* [online]. E-polis, 2009 [citováno 2009-05-07]. Dostupné z <http://www.e-polis.cz/komparace/346-regionalni-volebni-system-spanelskeho-kralovstvi.html>. ISSN 1801-1438
4. LEBEDA, T.: *Possibilities for Modyfying the system of Proportional Representation Aimed at Stabilizing the Executive In the CR*. Czech Sociological Review, 2000, vol. 8, no. 1, p. 49 – 68. ISSN 0038-0288
5. LEBEDA, T.: *Hlavní proměnné poměrných volebních systémů*. Sociologický časopis, 2001a, vol. 37, no. 4, p. 425 - 448. ISSN 0038-0288

6. LEBEDA, T.: *Přirozený práh poměrných systémů*. Politologický časopis, 2001b, vol. 8, no. 2, p. 134-149. ISSN 1211-3247
7. LEBEDA, T.: *Electoral Systems and Voting Behaviour: The Case of the House of Deputies' Elections In the Czech Republic*. Contemporary European Studies, 2007b, vol. 2, no. 2, p. 25 – 48
8. MLEJNEK, J. jr.: *Španělské volby aneb oslí koruna ševce Zapatera* [online]. Revue Politika, 2004 [citováno 2009-05-09]. Dostupné z <http://www.cdk.cz/rp/clanky/183/spanelske-volby-aneb-osli-koruna-sevce-zapatera/>. ISSN: 1214-0899
9. STRMISKA, M.: *Volební systémy a stranicko-politické soustavy: „silné“ volební systémy, stranické systémy a Sartoriho „volební zákony“* [online]. Středoevropské politické studie, 2001 [citováno 2009-04-28]. Dostupné z <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=63>. ISSN 1212-7817
10. ZAVORAL, R.: *Vztah mezi multipartismem a volebním systémem poměrného zastoupení*. Politologická revue, 1999, vol. 5, no. 1, p. 65 – 91. ISSN 1211-0353

c) zákony

1. *Ústava České republiky* ze dne 16. prosince 1992
2. *Zákon 247/1995 Sb. o volbách do Parlamentu České republiky a o změně a doplnění některých dalších zákonů*
3. *Constitución Española* [online]. Dostupná z http://www.congreso.es/portal/page/portal/Congreso/Congreso/Informacion/Normas/const_espa_texto_ingles_0.pdf
4. *Ley Orgánica 5/1985, de 19 de junio, del Régimen Electoral General* [online]. Dostupné z http://www.juntaelectoralcentral.es/portal/page/portal/JuntaElectoralCentral/JuntaElectoralCentral/NormElec/L_5_1985_LOREG_DEF_EN_G.pdf

5. Bundesverfassung der Schweizerischen Eidgenossenschaft [online]. Dostupné z <http://www.admin.ch/ch/e/rs/1/101.en.pdf>

d) internetové zdroje

1. www.iips.cz
2. www.e-polis.cz
3. www.cdk.cz
4. www.electionresources.org
5. www.volby.cz
6. www.concourt.cz/
7. www.senat.cz
8. www.congreso.es
9. http://www.swissworld.org/en/politics/government_and_parliament/electing_the_government/
10. www.ct24.cz
11. www.zeleni.cz
12. www.ods.cz
13. www.psoe.es
14. www.pp.es
15. aceproject.org/regions-en/other/CH/case-studies/switzerland-overview-of-the-electoral-system-1997

16. upload.wikimedia.org/wikipedia/en/4/4b/Spanish_general_election%2C_2008_-_constituency_winners.svg
17. www.admin.ch/index.html?lang=en
18. www.mfdnes.cz
19. <http://www.ces.upol.cz/>

e) dokumenty

1. *Opoziční smlouva*. Smlouva o vytvoření stabilního politického prostředí v České republice uzavřená mezi Českou stranou sociálně demokratickou a Občanskou demokratickou stranou.
Dostupné z <https://www.ods.cz/knihovna/dokument.php?ID=6>
2. *Toleranční patent*. Společné prohlášení delegací ODS a ČSSD ze dne 14.1.2000.
Dostupné z <https://www.ods.cz/knihovna/dokument.php?ID=10>

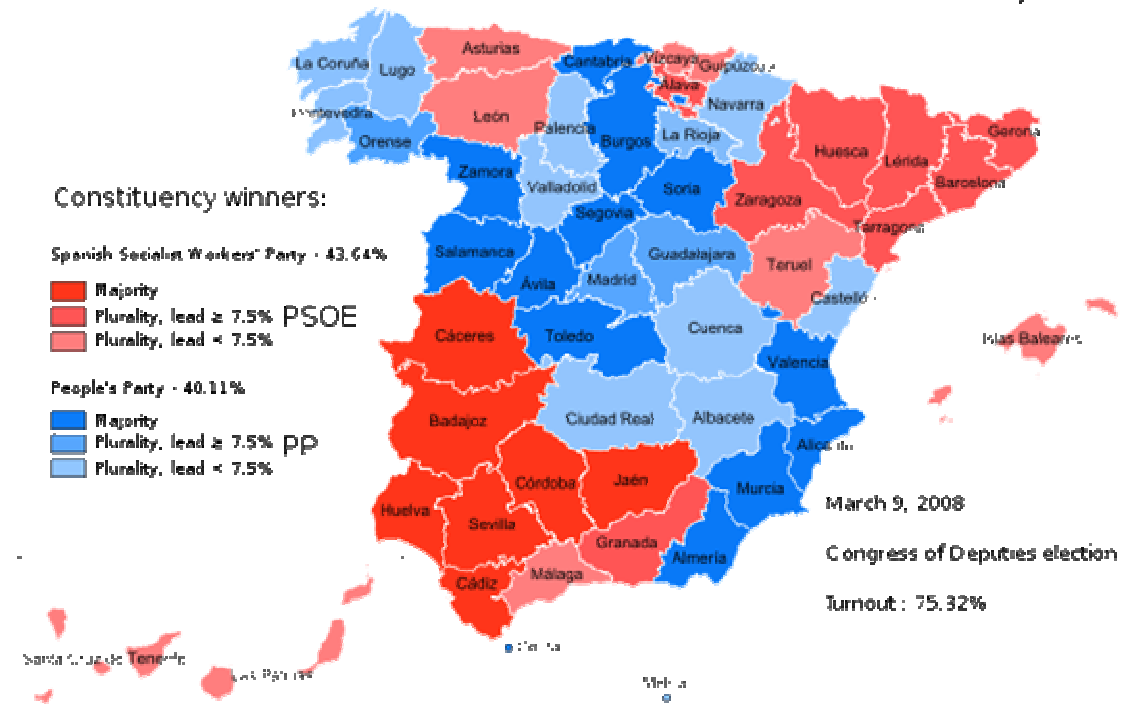
Příloha č. 1 Simulační přepočty výsledků voleb do Poslanecké sněmovny (1998) pro 35 volebních obvodů

	hlasy (%)	mandáty 1998	D'Hondt	Imperiali	upravený D'Hondt
ČSSD	32,31	74	87	111	103
ODS	27,74	63	71	79	83
KSČM	11,03	24	23	4	5
KDU-ČSL	9,00	20	12	6	6
US	8,60	19	7	0	3
Celkem	+/- 100	200	200	200	200

Zdroj: Klíma, M.: Kvalita demokracie v české republice a volební inženýrství

Příloha č. 2 Výsledky voleb do dolní komory španělského Parlamentu

SPANISH GENERAL ELECTION, 2008

Zdroj: Spanish_general_election_2008_-_constituency_winners.svg

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

**CHARAKTER ČESKÉHO VOLEBNÍHO
SYSTÉMU A JEHO VLIV NA ČESKÝ
STRANICKO-POLITICKÝ SYSTÉM**

bakalářský projekt

PhDr. Tomáš Lebeda, Ph.D.

květen 2008

Aneta Kapuciánová

II. ročník IPS

Souhlasím s vedením bakalářské práce: _____

PhDr. Tomáš Lebeda, Ph.D.

• Výběr tématu

Volební systém je považován za jeden z nejdůležitějších mechanismů ústavního inženýrství [Novák 1997, Sartori 2001]. Svou podobou ovlivňuje rozložení politických sil v zemi a na jeho základě jsme schopni reflektovat názory občanů. K zamyšlení se nad problematikou tohoto tématu mě kromě jiných pohnutek vedl zejména fakt, že Česká republika má v posledních letech problémy sestavit po volbách většinovou, stabilní a zejména akceschopnou vládu. Naposledy se tak stalo po volbách v roce 1992, kdy vznikla koaliční vláda Václava Klause, která disponovala většinou 105 mandátů. Všechny ostatní vlády byly buď menšinové, nebo nestabilní, což se projevovalo na předčasném ukončení jejich funkčního období, vypisování předčasných voleb a personálních změnách na postech premiéra.

Na konci tisíciletí se poté, co ani volby v roce 1996 ani volby o dva roky později nepřinesly akceschopné vlády, začalo vážně uvažovat o změně volebního systému. Změna měla být zaměřena hlavně na otázku možnosti sestavení akceschopné vlády po volbách. Pro exekutivu není totiž až tak důležité, zda je vláda většinová či stabilní, ale je velmi podstatné, aby byla schopná prosazovat svou politiku, což se v České republice moc nedařilo (vláda v dobách opoziční smlouvy byla velmi stabilní, ale o akceschopnosti nemohla být řeč). Realizací změny byly pověřeny ČSSD a ODS, které i přes velké vzájemné neshody nakonec přišly s novou verzí volebního systému. Reforma měla vést zejména ke stabilizaci výkonné moci, tedy mělo dojít k tomu, aby po volbách nebyl problém vytvořit homogenní akceschopnou vládu, která bude v Poslanecké sněmovně disponovat většinou, a tudíž bude schopná provádět a realizovat svou vládní politiku.

Ovšem reforma v takové podobě, v jaké ji schválil Parlament, byla prezidentem Václavem Havlem napadena jako protiústavní a Ústavní soud dal dnes již bývalému prezidentovi za pravdu. Z toho, co z reformy zbylo a nové kompromisy, které musely být narychlo přijaty, aby se roku 2002 mohly vůbec konat volby, vznikl dnešní volební systém. Systém, na jehož základě opět není možno sestavit po volbách většinovou akceschopnou vládu. Systém, který disponuje nestejně velkými volebními obvody a tím otevírá otázky (ne)rovnosti voličských hlasů. Systém, který se ve své bakalářské práci pokusím charakterizovat, vyzdvihnout jeho přednosti a upozornit na možné nedostatky.

• Předpokládaná struktura bakalářské práce

Svou bakalářskou práci bych ráda koncipovala jako popis a charakteristiku českého volebního systému do Poslanecké sněmovny České republiky. V úvodu nastíním, jakou roli hraje volební systém v politickém systému a proč ho lze považovat za jeden z nejdůležitějších nástrojů ústavního inženýrství. Dále představím teoretický popis systému poměrného zastoupení, v čem spočívá, jak se liší od většinového a jaký dopad má na stranický systém.

V hlavní části práce popíši český volební systém, tzn., jakého systému využívá při volbách do různých institucí samosprávy, jakou metodu přepočtu hlasů na mandáty používá, zda skutečně odráží názor voličů, v kolika volebních obvodech se volí, zda jsou tyto obvody srovnatelné co se velikosti a počtu obyvatel týká apod. Následně bych se chtěla věnovat vzniku stávajícího volebního systému. Budu tedy nucena ponořit se zpět do doby přelomu milénia a přenést se přes úskalí, která nám přinesla volební reforma z let 2000, respektive 2001. Je totiž více než evidentní, že tyto změny ovlivnily dnešní volební a celkově politický systém.

Původně jsem se chtěla zaměřit na otázku možné neústavnosti dnešního volebního systému, ale jelikož nejsem ústavní právník a nutno podotknout, že nemám s největší pravděpodobností takové znalosti, aby se výsledek mé práce dal považovat za relevantní, dospěla jsem k názoru, že bude tomuto tématu zadosti, zmíním – li ve své práci napadení volebního systému Stranou zelených. Jmenovitě Petr Pávek podal po volbách v roce 2006 stížnost k Ústavnímu soudu, že český volební systém nesplňuje proporcionalitu a neodráží tedy ve výsledku názory voličů. Nastíním přesněji podobu jeho stížnosti a taktéž připojím vyjádření Ústavního soudu.

Druhou stěžejní linií mé práce by měla být komparace českého volebního systému do Poslanecké sněmovny se španělským a švýcarským volebním systémem. Švýcarský, stejně jako český, volební systém je systémem poměrného zastoupení, který byl v zemi na federální úrovni přijat roku 1919, kdy byl schválen až na třetí pokus v referendu [Klíma 2003]. Kromě volebního systému můžeme vidět podobnost s Českou republikou i ve velikosti volebních obvodů. Švýcarsko je při volbách do dolní komory Parlamentu rozděleno na 26 malých volebních obvodů, které odpovídají 26 kantonům (polokantonům). Počet přidělených mandátů se odvozuje od počtu obyvatel daného obvodu. Největší kantony tedy vysílají více poslanců než kantony malé; platí tak, že čím menší kanton, tím menší obvod a tím méně mandátů, což ve výsledku vede k větším disproporcím. Nejmenší kantony jsou jednomandátové, a tudíž se zde paradoxně

prosazuje princip většinový. Malé strany tak mají šanci uspět pouze ve velkých volebních obvodech.

Co se týká podobnosti se Španělskem, tak v tomto případě můžeme porovnat nestejně velké volební obvody, systém poměrného zastoupení a d'Hondtovu metodu přepočtu hlasů na mandáty, což vede v malých obvodech k výsledkům, které jsou založeny na většinovém principu. Další podobností je uzavírací klauzule na získání mandátu; ve Španělsku má hodnotu 3%.

V závěru své práce se zamyslím nad tím, zda je dnešní tendence bipolarismu na české politické scéně, která se projevila zejména před volbami v roce 2006, výsledkem volebního systému, či zda tyto tendence vychází ze společnosti a jejího postoje k české politické scéně.

• Předpokládaná osnova

1. Úvod - Obecná charakteristika významu volebního systému
 - 1.1. Teoretický popis systému poměrného zastoupení
2. Stat' – Český volební systém
 - 2.1. Charakter českého volebního systému a jeho dopad na politickou scénu
 - 2.2. Český volební systém – vznik z nouze?
 - 2.2.1. Dopady neúspěšné volební reformy z let 2000 – 2001 na dnešní volební systém
 - 2.3. Napadení volebního systému Stranou zelených pro neústavnost
 - 2.3.1. Stížnost Petra Pávka k Ústavnímu soudu
 - 2.3.2. Vyjádření Ústavního soudu
3. Česká republika v mezinárodním srovnání
 - 3.1. Komparace českého a španělského volebního systému do Poslanecké sněmovny
 - 3.2. Komparace českého a švýcarského volebního systému do Poslanecké sněmovny
4. Závěr – Bipolarita české politické scény jako důsledek volebního systému?

• Literatura

a) monografie

Antoš, M. a kol.: *Volební systémy a volební právo – české cesty v kontextu zahraničních modelů*. Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, Praha 2006

Cabada, L., Kubát, M. a kol.: *Úvod do studia politické vědy*. Eurolex Bohemia, Praha 2004

Dančák, B., Hloušek, V.: *Parlamentní volby 2006 a česká politika*. Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity, Brno 2006

Chytilík, R., Šedo, J.: *Volební systémy*. Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity, Brno 2004

Jičínský, Z.: *Ústava České republiky v politické praxi. Výběr parlamentních článků a vystoupení z let 1996 – 2006*. Linde Praha, a.s., Praha 2007

Klíma, M.: *Volby a politické strany v moderních demokraciích*. Radix, Praha 2003

Novák, M.: *Systémy politických stran*. SLON, Praha 1997

Novák, M., Lebeda, T. a kol.: *Volební a stranické systémy. ČR v mezinárodním srovnání*. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Dobrá voda 2004

Lebeda, T. a kol.: *Voliči a volby 2006*. Sociologický ústav AV ČR, Praha 2007

Lijphart, A.: *Choosing an electoral system*. Praeger, New York 1984

Linek, L.: *Volby do Poslanecké Sněmovny 2002*. Sociologický ústav AV ČR, Praha 2003

Říchová, B.: *Vládní modely v parlamentních systémech*. Moneta F – M, Praha

2006

Sartori, G.: *Srovnávací ústavní inženýrství. Zkoumání struktur, podnětů a výsledků*. SLON, Praha 2001

Strmiska, M.a kol.: *Politické strany moderní Evropy. Analýza stranicko-politických systémů*. Portál, Praha 2005

Vodička, K., Cabada, L.: *Politický systém České republiky*. Portál, Praha 2007

b) periodická literatura

Gallagher, M.: *Proportionality, Disproportionality and Electoral System*. Electoral Studies, 1991, vol. 10, no. 1, p. 35 – 51

Hloušek, V.: *Stále ve znamení kontinuity? Švýcarský stranický systém a jeho vývoj*. Politologická revue, 2005, vol. 11, no. 2, p. 57 – 74

Klíma, M.: *Možnosti úpravy či reformy volebního systému v České republice*. Politologická revue, 1999, vol. 5, no. 1, p. 141 – 143

Klíma, M.: *Volební reforma v České republice v letech 1998 – 2000*. Politologický časopis, 2000, vol. 3, p. 223 – 241

Koudelka, Z.: *Poměrnost voleb a velikost volebních obvodů*. Časopis pro právní vědu a praxi, 2001, vol. 2

Koudelka, Z.: *Změna volebního systému*. Politologický časopis, 2000, vol. 1, p. 90 – 95

Lebeda, T.: *Electoral Systems and Voting Behaviour: The Case of the House of Deputies' Elections In the Czech Republic*. Contemporary European Studies, 2007, vol. 2, no. 2, p. 25 – 48

Lebeda, T.: *Hlavní proměnné poměrných volebních systémů*. Sociologický časopis, 2001, vol. 37, no. 4, p. 425 - 448

Lebeda, T.: *Vládní stabilita v České republice a volební systém poměrného zastoupení*. Politologický časopis, 1998, no. 2, p. 115-136.

Lebeda, T.: *Vládní stabilita v České republice a volební systém poměrného zastoupení II*. Politologický časopis, 1999, no. 2, p. 146-161.

Lebeda, T.: *Possibilities for Modyfying the system of Proportional Representation Aimed at Stabilizing the Executive In the CR*. Czech Sociological Review, 2000, vol. 8, no. 1, p. 49 – 68

Lebeda, T.: *Volební systém pro Poslaneckou sněmovnu PČR*. Parlamentní zpravodaj, 2007, vol. 11, no. 9, p. 38 – 41

Zavoral, R.: *Vztah mezi multipartismem a volebním systémem poměrného zastoupení*. Politologická revue, 1999, vol. 5, no. 1, p. 65 – 91

c) zákony

Ústava České republiky

Zákon o volbách do Parlamentu České republiky a o změně a doplnění některých dalších zákonů

d) internetové zdroje

<http://www.iips.cz>

<http://www.judikatura.cz>

<http://www.juristic.cz>